

Znameniti Hrvati u iseljeništvu do 1918.

Ćosić, Mijo

Master's thesis / Diplomski rad

2014

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:968069>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-25**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Diplomski studij: Povijest - Filozofija

Mijo Ćosić

Znameniti Hrvati u iseljeništvu do 1918. godine

Diplomski rad

Mentor: prof. dr. sc. Ivan Balta

Osijek, 2014.

SADRŽAJ:

SAŽETAK.....	2
1. UVOD.....	3
2. POVIJEST I RAZLOZI ISELJAVANJA HRVATA IZ DOMOVINE.....	4
3. ISTAKNUTI HRVATSKI ISELJENICI U EUROPSKIM ZEMLJAMA DO 1918.....	5
3.1. Julije Klović.....	6
3.2. Marin Držić.....	7
3.3. Istaknuti hrvatski povjesničar Ivan Črnčić.....	9
3.4. Josip Ruđer Bošković, dubrovački učenjak i isusovac svjetskog glasa...10	
4. ISELJENI HRVATI U AMERIKAMA DO 1918.....	12
4.1. Prvi hrvatski iseljenici na američkom tlu.....	12
4.2. Dolazak prvih hrvatskih misionara u Ameriku.....	15
4.3. Hrvati u Sjedinjenim Američkim Državama.....	18
4.4. Istaknuti hrvatski iseljenici u Louisiani i Teksasu.....	21
4.4.1. Antun Lučić.....	22
4.4.2. Istaknuti hrvatski znanstvenik svjetskog glasa Nikola Tesla.....	24
4.5. Drugi istaknuti Hrvati u Sjevernoj Americi do 1918.....	27
4.6. Istaknuti hrvatski iseljenici u Argentini.....	29
4.6.1. Ivan Vučetić.....	31
5. BRAĆA MIRKO I STJEPAN SELJAN.....	32
6. ZAKLJUČAK.....	36
7. LITERATURA.....	37

SAŽETAK

Iseljavanje Hrvata iz domovine nezaobilazan je čimbenik u proučavanju hrvatske povijesti te njenog civilizacijskog i kulturnog naslijeđa.

Tema rada je hrvatsko iseljništvo u Sjedinjenim Američkim Državama, Africi i europskim zemljama s posebnim aspektom na istaknute osobe, ljude koji su dali veliki doprinos svojim radom matičnoj zemlji kao i svjetskoj kulturi i znanosti.

Počeci iseljavanja Hrvata iz matične zemlje datiraju sa kraja 15. i početka 16. stoljeća, što je posebno uzelo maha nakon otkrića Amerike 1492. godine, čime započinje razdoblje novoga vijeka. Hrvati su najčešće iseljavali pod pritiskom nepovoljnih političkih i gospodarskih prilika u razvijenije zemlje koje su im pružale utočište i mogućnost zapošljavanja. Do 20. stoljeća Hrvati su najčešće bježali u prekoceanske zemlje pred turskom najezdom ili su migrirali iz ekonomskih razloga kao većina ostalih europskih naroda, dok su krajem 19. i početkom 20. stoljeća sve učestaliji postali politički razlozi. Dolazeći u nove „zemlje primateljice“ hrvatski doseljenici su započeli s osnivanjem različitih kulturnih, vjerskih i političkih organizacija ne bi li očuvali svoj nacionalni identitet. U novim su sredinama hrvatski iseljenici ostavljali kulturne tragove koji su ih istodobno integrirali u nove domove, ali i svjedočili o njihovoj posebnosti. Upravo u takvim prilikama, Hrvatska je svijetu podarila neke od najvećih misionara (Ivan Ratkaj, Ferdinand Konščak, Josip Kundek), znanstvenika (Ruđer Bošković, Nikola Tesla), istraživača (braća Seljan) i druge istaknute pojedince koji su svojim radom i genijalnošću unaprijedili područja kojima su se bavili. Stoga, cjelovito sagledavanje hrvatskog nacionalnog identiteta nije potpuno ako se u njega ne uključe iseljeni Hrvati i njihova baština u zemljama u koje su useljavali. Iseljena Hrvatska je „druga polovina hrvatskog nacionalnog korpusa“ po povijesnim, političkim, demografskim i domoljubnim mjerilima.

Ključne riječi: iseljništvo, istaknuti Hrvati u iseljništvu, Nikola Tesla, Ruđer Bošković, Antun Lučić, braća Seljan

1. UVOD

Hrvati su jedna od najvećih iseljeničkih skupina u svijetu, stoga svakako zaslužuju biti predmetom proučavanja. Iseljavanje iz Hrvatske događalo se pod izravnim ili posrednim pritiskom nepovoljnih političkih prilika u domovini, a iseljenički valovi bili su usmjereni prema zapadnom svijetu koji je bio politički stabilniji i gospodarski razvijeniji. Iako su se Hrvati uvijek nastojali očuvati u nacionalnom i kulturnom pogledu i nikada nisu izgubili snažan osjećaj za svoju domovinu, uvijek su se ponašali kao lojalni građani zemalja u koje su se doselili. Upravo zbog toga uvijek su stjecali ugled i poštovanje različitih naroda s kojima su živjeli u zajednici. Mnogi su naši iseljenici postigli velike uspjehe na znanstvenom, kulturnom, umjetničkom i političkom polju u tim zemljama i upravo će o njima biti govora u ovome radu i to u razdoblju od velikih zemljopisnih otkrića (otkriće Amerike 1492. godine), pa do kraja Prvog svjetskog rata 1918. godine.

Sam rad podijeljen je na više cjelina. Nakon prvoga, uvodnog dijela, iznosi se kratka povijest iseljavanja i razlozi zbog kojih su Hrvati željeli ili bili primorani napuštati svoju domovinu. U poglavljima koja slijede prate se istaknuti hrvatski iseljenici na različitim područjima života i rada, počevši od iseljenika u Europi i Americi koji su ujedno bili i najbrojnija iseljenička skupina. Hrvatski iseljenici bili su zastupljeni na područjima Sjeverne i Južne Amerike te su prikazani najistaknutiji pojedinci u određenim zemljama. Pošto je broj hrvatskih iseljenika koji su ostavili trag u zemljama u koje su se useljavali zaista velik, u ovome radu izdvojena je tek nekolicina iseljenih Hrvata za koje sam smatrao kako se nebi smjeli izostaviti, ili za koje sam vjerovao da bi se s njihovim djelom trebalo upoznati. Na samom kraju rada, navedeni su popis priloga i literature.

Kao osnovna literatura za pisanje ovoga rada poslužila je knjiga „Iseljena Hrvatska“, skupine autora: Ivana Čizmića, Marina Sopte i Vlade Šakića te „Hrvati izvan domovine“, Većeslava Holjevca, kao i biografski prikazi pojedinih istaknutih ličnosti iz hrvatskog iseljeničtva.

Zbog opsežne građe u kojemu se spominju mnogi znameniti Hrvati u iseljeničtvu, u odabiru znamenitih Hrvata o kojima ću pisati, vodio sam se odabirom onih pojedinaca koji su dosegнули vrhunce na području svoga djelovanja te na one, uz čiji se životopis najbolje mogu

upoznati razlozi iseljavanja Hrvata te njihov položaj u novim zemljama. Kao rezultat odabira osoba o kojima ću pisati nešto kasnije, osvrnuo sam se na one koje smatramo pionirima unutar nekoga područja ili najkarakterističnijim stvaraocima na određenom polju djelovanja.

2. POVIJEST I RAZLOZI ISELJAVANJA HRVATA IZ DOMOVINE

Hrvati su počeli masovnije iseljavati iz matične zemlje još u 15. stoljeću, a s tom su praksom nastavili sve do današnjih dana, za što su postojali brojni razlozi, od povijesnih i političkih do vjerskih, nacionalnih i ekonomskih, no u početnoj iseljeničkoj fazi presudan je razlog bila okupacija hrvatskih zemalja od strane turske vojske što je utjecalo na daljnja zbivanja i promjene unutar sastava stanovništva Hrvatske, ali i ostalih zemalja. Iseljavanje je u određenim razdobljima imalo takve razmjere da se izvan granica domovine znalo naći i do trećine ukupnog broja stanovnika. Hrvati u početku nisu napuštali samo krajeve koje je okupirala turska vojska već i one koji su s njima graničili zbog učestalih upada. Dok su prva masovna iseljavanja bila posljedica turskih osvajanja, od 16. stoljeća nadalje prevladali su ekonomski i politički razlozi i društvene prilike. Najveći je iseljenički val nastupio krajem 19. stoljeća kada se, završno s početkom Prvog svjetskog rata, iz domovine iselilo gotovo pola milijuna Hrvata, a presudan razlog bile su političke prilike i nagli gospodarski razvoj zapadnih, posebice prekomorskih zemalja, što je privlačilo radnu snagu iz nerazvijenih zemalja na obostranu korist. Zbog takvoga stanja u gospodarstvu, organizirana je posebna akviziterska služba koja je uz pomoć svojih agenata prikupljala jeftinu radnu snagu za rad u «Novome svijetu» u suradnji s brodarskim kompanijama za prijevoz putnika. U početku su Hrvati odlazili većinom u susjedne zemlje-Italiju, Mađarsku, Austriju, no otkrićem Amerike sve se više njih odlučuje okušati sreću i započeti novi život u novootkrivenim zemljama.¹

Poprilično je teško utvrditi točan broj iseljenika iz razloga što mnoge zemlje, pa tako ni Hrvatska, nisu vodile evidenciju o broju useljenih, odnosno iseljenih stanovnika i iz kojih su krajeva oni dolazili. Razdoblje masovnijeg iseljavanja počinje 1860. godine i traje sve do Prvog svjetskog rata kada je taj trend prekinut iz očitih razloga. Najveći broj stanovnika odlazio je u SAD, a koje sve do 1899. godine nisu imale nikakve podatke o narodnostima doseljenog

¹ Većeslav Holjevac, *Hrvati izvan domovine*, Matica hrvatska, Zagreb, 1967., str. 9.-10.

stanovništva, a ne smije se zaboraviti ni velik broj ilegalnih imigranata. Godinu dana ranije, 1898. godine, donesena je banska odredba prema kojoj se, uz ostalu statistiku, treba voditi evidencija o iseljenom stanovništvu. Upravo je zbog navedenih okolnosti nemoguće odrediti točan broj iseljenika, no ono što se sigurno zna jest da je on bio veći nego što ga prikazuje statistika, a ona kaže da se u razdoblju od 1899. do 1913. godine iz Hrvatske iselilo 186.573 osobe², od čega najviše u SAD. Neslužbeni podaci govore da se barem još dvostruko ljudi iselilo ilegalnim putem.³

Još su ondašnje vodeće političke i društvene strukture uočile opasnost i negativne posljedice masovnog iseljavanja za razvitak hrvatskoga društva. Iseljavanje se od najranijih razdoblja do suvremenog doba odražavalo na cjelokupni život hrvatskog naroda te je, uz ratna stradanja, bio činitelj koji je najviše remetio njegov prirodni demografski razvoj. Trajno ili privremeno iseljavanje Hrvata je kao izrazito intenzivan proces negativno djelovalo na porast stanovništva. Ono što je bilo posebno zabrinjavajuće jest iseljavanje mladog, radno i biološki najproduktivnijeg dijela stanovništva, posebice ako se uzme u obzir da se u matičnu zemlju u prosjeku vraćalo tek jedna trećina stanovništva.

Unatoč navedenim negativnostima, upravo su se među brojnim iseljenim Hrvatima, bilo na privremenom boravku, bilo onih koji su zauvijek ostali vani, mnogi istakli na različitim poljima u javnom životu: gospodarskom, vojnom, političkom, umjetničkom i mnogim drugima i upravo su ti Hrvati služili na čast svom narodu svesrdno pomažući i promovirajući svoju domovinu u svijetu.

3. ISTAKNUTI HRVATSKI ISELJENICI U EUROPSKIM ZEMLJAMA DO 1918.

Kao što je već spomenuto, Hrvati su bili i do današnjih vremena ostali izrazito iseljenički narod, stoga gotovo da i nema zemlje u Europi gdje se nisu naselili i ondje dali svoj doprinos za njezin razvitak, no budući da je ovaj rad ograničen razdobljem Novoga vijeka, navest ćemo tek

² Ovaj broj navodi službena statistika, no njoj se suprotstavljaju podaci o broju iseljenika sakupljeni od različitih parobrodarskih društava. Prema tim neslužbenim podatcima, u istom se periodu iz hrvatskih zemalja iselilo preko pola milijuna stanovnika.

³ V. Holjevac, *Hrvati izvan domovine*, str. 28.-30.

nekolicinu najistaknutijih hrvatskih iseljenika, pionira u svome području djelovanja, koji su dali veliki doprinos, ne samo hrvatskom, već i europskom napretku znanosti, kulture i umjetnosti.

3.1. Julije Klović

Julije (Juraj) Klović (Don Giulio Clovio Croata) bio je hrvatski slikar i minijaturist. Rođen je u Grižanima 1498., a preminuo je u Rimu 1578. godine. O njegovoj mladosti nema podataka. Smatra se da je 1516. došao u Veneciju gdje je tri godine radio medalje i pečate za kasnijeg kardinala Marina Grimanija. Naknadno uči slikarstvo kod Giulija Romana u Mantovi gdje je počeo slikati minijature. Najstariji mu je rad minijatura „Bogorodica“. Oko 1524. polazi s Albertom da Carpi u Mađarsku i stupa u službu Ludovika II. Za njega je izveo neke radove (danas izgubljene) kao „Parisov sud“ i „Smrt Lukrecije“. Nakon smrti kralja Ludovika u bitci na Mohačkom polju, vraća se u Italiju. Tamo slika minijature i kopije prema Michelangelovim djelima za kardinala Campeggia. U Sacco di Roma, 1527., zarobili su ga španjolski vojnici. Po oslobođenju postaje redovnik i mijenja ime Juraj u Julije. Boravi zatim u talijanskim gradovima Padovi, Mantovi i Perugi. Papinom dozvolom napušta redovnički stalež i stupa ponovno u službu kardinala Grimanija za kojega ilustrira komentar „Poslanica sv. Pavla“ i radi svoje remek-djelo „Horae Beatae Mariae Viginis“. Povremeno boravi u Rimu, gdje 1540. godine stupa u službu kardinala Alessandra Farnese koji će mu biti glavni zaštitnik nekoliko desetljeća. S njim odlazi 1551. godine u Firenzu i tu ostaje do 1553. radeći usporedno za vojvodu Cosima Medicija. Svoga zaštitinika slijedi 1556. u Parmu, a 1557./1558. s njim je u Piacenzi. U Piacenzi se teško razbolio te je podvrgnut operaciji. Vraća se u Rim 1561. i tu ostaje radeći za Farnesea do svoje smrti. U Rimu je prijateljevao s nizom istaknutih umjetnika i književnika – Michelangelom, Vasarijem, Bruegelom, El Grecom koji je izradio potret Klovića koji se nalazi u napuljskoj Galeriji, a prikazao ga je, uz tada, najveće umjetnike – Michelangela, Tiziana i Rafaela. Prikazao ga je i na velikom platnu „Krist tjera trgovce iz hrama“. Klović je umro u palači Farnese, a pokopan je u crkvi S. Pietro in Vicoli. Na nadgrobnom spomeniku nazvan je „Julio Clovio de Croatia“.⁴

⁴ *Enciklopedija likovnih umjetnosti*, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb, 1964., str. 195.

Klović je bio vrlo cijenjen i neobično hvaljen od suvremenika te je prozvan i „Michelangelom minijature“, kasnije je bio negiran dok je tek suvremena umjetnička kritika svela Klovićevo značenje na pravu mjeru.⁵

Od djela s biblijskim temama značajna su „Bitka Samsona i Filistejaca“, „Ezekijelova vizija“, „Bijeg u Egipat“ i „Rođenje Kristovo“ te minijature „Krist na križu“ i „Polaganje u grob“, „Sv. Ivan iz Kölnskog evanđelja“ i brojne druge.

Klović je ujedno posljednji veliki predstavnik minijature u europskoj umjetnosti, Prenosio je u sitni format velika djela Rafaela, Michelangela i drugih istaknutih suvremenika, a izradio je i brojne originalne kompozicije pod utjecajem istaknutih majstora svoga vremena, a cjelokupno njegovo djelo je i namijenjeno stranom svijetu.⁶

3.2. Marin Držić

Marin Držić je rođen u Dubrovniku, najvjerojatnije 1508. Potomak je pučanske obitelji Držić (Darsa, Dersa). O njegovu osnovnom obrazovanju nema podataka, ali se zna da je već kao osamnaestogodišnjak potvrđen za rektora crkve Svih Svetih (Domina). Iako je Držićeva obitelj nekada bila dosta imućna, već u njegovo vrijeme suočena je sa financijskim problemima, pa se Marin morao prihvatiti sviranja orgulja u stolnoj crkvi. Ipak u toj službi ne ostaje dugo, jer već iste godine (1538.) dobiva od dubrovačkog senata potporu za dalje nauke u Sieni gdje ga 1541. đaci biraju za rektora sveučilišnog konvikta, a tim automatski i za vicerektora sveučilišta. O tome što je Držić u Sieni studirao nema neposrednih dokaza, jedino se, na temelju postojećih informacija može pretpostaviti da je to najvjerojatnije bilo kanonsko pravo. Poslije višegodišnjeg boravka u Sieni vraća se u Dubrovnik, gdje potkraj 1545. senat određuje da po gradu prati i šalama zabavlja grofa Kristofa von Rogendorfa, koji je zbog spora s bečkim dvorom doputovao u Dubrovnik. Stupivši u grofovu službu napušta Dubrovnik i odlazi u Beč, ali će se ubrzo vratiti jer smatra da bi tamo mogao doživjeti razne neprilike. Nakon nekog vremena ponovno će stati uz Rogendorfa, sada kao njegov prevodilac, i oputovati u Carigrad, odakle se vraća potkraj 1546. Prije svibnja 1550. prima svećenički blagoslov. U prosincu 1562. stiže u Veneciju, gdje se već iduće godine spominje kao kapelan venecijanskog nadbiskupa.

⁵ Cvrnje, Vjekoslav, *Znameniti Hrvati pri Svetoj Stolici*, Školska knjiga, Zagreb, 2004., str.73.

⁶ Horvat, Josip, *Kultura Hrvata kroz 1000 godina*, Naklada Fran, Zagreb, 2006. str. 586

U Držićevoj duši sve više jača mržnja spram dubrovačke plemićke oligarhije koja se jasno očitovala dolaskom u Firencu, 1566. godine, kada upućuje četiri pisma toskanskom vojvodi Cosimu Mediciju i izražava želju za rušenjem dubrovačke aristokratske vlade te uvođenjem ustava s više elemenata demokracije, odnosno s barem polovinom pučana u državnom vijeću. Cosimo ni na trenutak nije pomišljao o pristanku na takav prijedlog jer je vrlo dobro znao kakve bi posljedice snosio od strane Turaka.⁷

U ekstremnim inačicama Držićevo lik ocrta se, ili kao lik neodgovornog pustolova koji neprestance trči za novcem, ili kao lik pobunjenog plebejca koji se bori za bolji, pravedniji svijet. Široko polje nedorečenosti u Držićevoj biografiji bilo je razlogom što mnogi autori, pišući o njemu, posežu za oblikom beletrizirane biografije. Marin Držić umro je 2. svibnja 1567. godine u Veneciji.

S Marinom Držićom ulazi u hrvatsku književnost prvi put kazališni pisac koji redovito stvara u dodiru s glumcima i za pozornicu i kod kojega riječ nije gotovo nikad samo književna činjenica. Za života je u jednoj knjizi objavio svoje petrarkističke stihove i poslanice te sve svoje drame u stihu („Tirena“ koja je imala premijeru 1549., a ponovljenu izvedbu 1551., zatim mitološki prizor „Venere“ i mala karnevalska komedija „Novela od Stanca“).⁸

To je rad iz doba, kad je Držić, ne nalazeći još svoga pravog poziva, išao stopama Šiška Menčetića i svoga strica Džora Držića. Poslije povratka u domovinu i putovanja s grofom Rogendorfom, doći će sve njegove prirodne sposobnosti do izražaja u čitavom nizu pastirskih igara i komedija.

Već se u spomenutim pastirskim igrama jasno ocrta značaj talenta Marina Držića. Mada su mitološko-pastoralni prizori jezgra tih komada, ipak pravi Držićevo izraz nije u lirskoj pastorali nego se njegov temperament najbolje očituje u seljačkim i uopće šaljivim prizorima. Najstarija je Držićeva komedija „Pomet“, koja je nažalost izgubljena, a bila je sadržajno povezana s Dundom Marojem. Za komediju „Skup“ Držić i sam kaže da mu je okosnica bio Plautov „Aulularij“. Komedija „Tripče“, napisana poslije „Skupa“, došla je do nas bez prvog čina, a sklopljena je (također, kako sam Držić tvrdi) oko nekih situacija poznatih iz Boccacciova

⁷ Mihovil Kombol, *Povijest hrvatske književnosti*, Matica hrvatska, Zagreb, 1944. str.152.,153.

⁸Novak, Slobodan Prosperov, *Povijest hrvatske književnosti od Bašćanske ploče do danas*, Goldenmarketing, Zagreb, 2003., str.55

„Dekameron“ . Od komedije „Pjerin“ sačuvan je nažalost samo niz nepovezanih rečenica, a nepotpuna je do našeg doba stigla i komedija „Arkulin“.⁹

Držićeva djela - poezija, pastirske drame, komediografija - potvrđuju višestruka jezična vrela kao što je tradicija srednjovjekovne i usmene književnosti, predržićevska renesansna poezija i govorni jezik. On nije „dijalektalni pisac“ koji bi jedno (stihove) pisao čisto „književnim“, a drugo (komedije) čisto govornim jezikom. Jedno i drugo se isprepliću.¹⁰

Osoba Marina Držića cijenjena je u svijetu uopće, a posebno u Italiji i Hrvatskoj. Također, od 1991. nagrada za dramsko djelo, koju dodjeljuje Ministarstvo kulture Republike Hrvatske radi poticanja hrvatskog dramskog i kazališnog stvaralaštva, zaslužno nosi naziv najvećeg našeg dramskog pisca Marina Držića.

3.3. Istaknuti hrvatski povjesničar Ivan Črnčić

Među zaslužne povjesničare 19. stoljeća osobito se ističe dugogodišnji upravitelj Hrvatskoga zavoda sv. Jeronima u Rimu, dr. Ivan Črnčić. Rođen je 2. svibnja 1830. u selu Polje na otoku Krku, kao dijete siromašnih roditelja. Odmalena se pokazao sposobnim za nauke pa je, nakon što je u 15. godini izgubio oba roditelja, uz pomoć svećenika dobročinitelja, nastavio školovanje u gimnaziji u Rijeci, gdje se pokazao iznimno uspješnim te je nastavio svoj put u Senju, zatim u Gorici, gdje je stupio u sjemenište. Već u to vrijeme pisao je članke za časopise „Neven“ te slovenske „Novice“. Godine 1858. zaređen je za svećenika te iste godine poslan u Beč gdje se pripremao za doktora teologije. Tri godine kasnije nakratko se vraća na rodni Krk Tamo je radio kao tajnik tadašnjem krčkom biskupu Ivanu Vitezoviću, no ubrzo, zahvaljujući svojoj uzoritosti i marljivosti, po želji biskupa Strossmayera, dolazi na mjesto ravnatelja Zavoda sv. Jeronima, gdje ostaje od 1863. godine sve do svoje smrti. Črnčić je čitavo vrijeme svoga boravka u Rimu radio na unapređenju i promidžbi hrvatske kulture i literature. Jedan od njegovih najvećih doprinosa svakako je rad „Krčke starine“ iz 1865. godine, objavljen u časopisu „Književnik“, gdje je Črnčić prvi gotovo u potpunosti pročitao glagolski natpis urezan u ploču na crkvi sv. Lucije u Baškoj iz 1101. godine, u kojoj se spominje hrvatski kralj Zvonimir. Crkvena

⁹ Mihovil Kombol, *Povijest hrvatske književnosti*, str.163.,164.

¹⁰ Franičević, Marin, *Povijest hrvatske renesansne književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 1983. str.145

je povijest također od 1867. godine bogatija za Črnčićevu knjigu „Najstarija povijest krčkoj, osorskoj, rapskoj, senjskoj i krbavskoj biskupiji“. Znanost mu je posebno priznanje odala za „Izdanja Popa Dukljanina, ljetopis po latinsku i toga nekoliko i još nešto po hrvatsku“ iz 1874. godine, te „Assemanovo izborno evanđelje“ štampano latinskim slovima u Rimu 1878. godine. Od iznimne su važnosti Črnčićeve rasprave o glagoljici koja je jedno od središta njegova autorskog interesa, uz ostale hrvatske starine, posebno na svom rodnom Krku. Do same smrti, Črnčić je bio glavnim posrednikom između mnogobrojnih hrvatskih i slavenskih učenjaka te rimskih knjižnica. Njegov značaj bio je cijenjen jednako u slavenskim i rimskim krugovima te se u nekoliko navrata očekivalo da će postati krčkim biskupom, no protivnici su mu zamjerali što je bio na glasu kao fanatični Hrvat. Umro je u Rimu 7. siječnja 1897. godine, a svu životnu ušteđevinu ostavio je svom rodnom Krku za stipendije. U hrvatskoj i svjetskoj znanosti ostat će zapamćen kao vrsni književnik, svećenik i borac za hrvatska prava.¹¹

3.4. Josip Ruđer Bošković, dubrovački učenjak i isusovac svjetskoga glasa

Ruđer Bošković, kao jedan od naših najznačajnijih predstavnika matematičke misli, diplomat, erudit i jedan od najistaknutijih hrvatskih i svjetskih znanstvenika, fizičara, astronoma, matematičara, geodeta, filozofa i pjesnika, rođen je u svibnju 1711. godine u Dubrovniku. Prva znanja Ruđer je usvojio u roditeljskom domu na što se nastavilo školovanje u Dubrovačkom kolegiju latinske škole. Nakon njegova završetka, po mjeri ondašnjeg vremena, Ruđer, koji se od samih početaka svoga obrazovanja isticao marljivošću i intelektualnošću, uputio se 1725. godine u Rim na studij u Isusovačkom kolegiju «Collegium Romanonum».

Studirao je retoriku, filozofiju i teologiju. Od 1733. godine predavao je gramatiku u Rimu, a 1735. godine upoznaje se s Newtonovim djelom. Njegov je prvi znanstveni rad bio iz astronomije, znanstveno djelo u stihovima o sunčevim pjegama „De solis ac lunae defectibus“.¹² Nakon toga su uslijedili radovi o prolazu Merkura ispod Sunca, geometrijskoj konstrukciji sferne trigonometrije, kretanju tijela u prostoru, rasprave o okruglosti Zemlje te polarnoj svjetlosti i kometima. Bošković je ujedno i proučavao kriterije za vrstu staze nebeskih tijela te je utvrdio da

¹¹ *Zasluzni Hrvati XIX. stoljeća*, Tiskara Rijeka, 1992. Ivan Črnčić

¹² Tanta, Ivan, *Hrvati koji su stvarali Europu*, Stari grad, Zagreb., 2003. str.76

je novootkriveno nebesko tijelo planet (Uran) . U sklopu astronomije bavio se i problemima optike i poboljšanja optičkih sprava te je izumio kružni mikrometar. Uz teoretska istraživanja proveo je mjerenja meridijana na različitim mjestima na Zemlji. Prvi je ustanovio da je oblik Zemlje nepravilna kugla što je 1785. potvrdio Listing i Zemljin oblik nazvao „geoid“.

Zahvaljujući svojoj sposobnosti i svestranosti, vrlo je brzo dospio na glas kao svjetski stručnjak te boravio u Italiji, Francuskoj, Njemačkoj, Engleskoj, Nizozemskoj, Turskoj i ostalim europskim zemljama. Godine 1740. postao je lektor na kolegiju matematike u Rimu, a 1774. godine preselio se u Pariz gdje je srdačno dočekan kao veliki svjetski znanstvenik, unatoč činjenici da Parižani nisu bili skloni jezuitima. Ondje piše brojne radove iz optike i astronomije, no put ga dalje odvodi u Englesku.¹³

Iako Boškovićev rad obuhvaća brojna znanstvena područja, njegov je najvažniji doprinos onaj shvaćanju strukture tvari i teoriji sila. Polazišta su za njegovu teoriju načela jednostavnosti i sličnoznačnosti (analogije) u prirodi i načelo neprekidnosti (kontinuiteta). Tako se, prema Boškoviću, tvar sastoji od tvarnih (fizičkih) točaka koje su jednostavne, nedjeljive, međusobno odvojene i bez ikakvih struktura, a ishodište su sila koje djeluju u prirodi. U mehanici je promicao gibanje materijalne točke, a u geofizici istraživao polarnu svjetlost, plimu i oseku.¹⁴

Bošković je svoje kapitalno djelo „Philosophiae naturalis theoria redacta ad unicum legem virium in natura existentium“ („Teorija prirodne filozofije svedena na jedan jedini zakon sila koje postoje u prirodi „) završio 1758. godine u Beču. Osnovna teza ove knjige govori o tome da neki sveznajući duh može na temelju Newtonovih zakona znati svu prošlost i budućnost jer točno poznaje sve sile i početne položaje u nekom trenutku.

Ruđer Bošković bio je jedan od prvih modernih znanstvenika koji je pokušao protumačiti pomrčinu Sunca i Mjeseca. Nadalje, boraveći 1761. u Carigradu, istraživao je lokaciju antičke Troje na maloazijskoj obali, a točnost njegovih istraživanja tog antičkog grada dokazala su kasnija iskapanja Heinricha Schliemanna. Zamjetan doprinos dao je i na polju optike i u shvaćanju strukture stvari. Štoviše, 1785. godine izradio je „model atoma“, u kojemu je uveo ideju o „zabranjenim“ i „dopuštenim“ stazama čestica, a te su pretpostavke poslužile Bohru za njegov model atoma 1913. godine. Jedan od velikih Boškovićevih uspjeha na polju građevinske statike bio je rješavanje problema kupole bazilike svetog Petra u Rimu 1742.godine. Postojala je velika opasnost da se zbog nastalih pukotina kupola uruši pa je Bošković po nalogu pape

¹³ P. Živković, *Hrvatski velikani u prošlosti*, str. 71.-72.

¹⁴ ¹⁴ P. Živković, *Hrvatski velikani u prošlosti*, str. 73.-74.

Benedikta XIV. napravio statički izračun. Prema tom izračunu, u podnožje kupole ugrađeno je pet metalnih obruča.

Kupola bazilike sv.Petra i danas čvrsto stoji. Slične izračune napravio je i za crkvu svete Genoveve u Parizu, katedralu u Milanu i Carsku knjižnicu u Beču.¹⁵

Bošković je čitav život bio poprilično boležljiv, a nakon godina napornog rada, razum ga je prestajao služiti. Umro je 13. veljače 1787. godine od upale pluća u Milanu, a pokopan je u crkvi Santa Maria Podone. Iako je većinu života proveo izvan domovine, uvijek je bio vezan za rodni Dubrovnik, obavljajući za njega diplomatske poslove, stoga ne čudi da je njegova smrt u rodnome gradu proglašena danom žalosti. Za života je Bošković objavio oko 80 knjiga i radova iz različitih područja znanosti, a njegovim su imenom nazvana razna društva i institucije.¹⁶

4. ISELJENI HRVATI U AMERIKAMA DO 1918.

4.1. Prvi hrvatski iseljenici na američkom tlu

Među malobrojnim europskim narodima koji su se uopće usudili „istaknuti svoju kandidaturu“ za dioništvo u epohalnom događaju otkrića Amerike jesu i Hrvati. Veliko uzbuđenje koje je obuhvatilo Europljane nakon Kolumbova povratka s prvog putovanja osjećalo se i u Dubrovniku. Štoviše, pronio se glas da je među Kolumbovom momčadi bilo dubrovačkih pomoraca. Od tada pa do danas mnogi se autori dotiču ove teme. Ponetko iznese i pokoji podatak, ali ne i dokument.

Nažalost, uza sve brojne pretpostavke o sudjelovanju Hrvata na Kolumbovim brodovima u otkriću Amerike moramo konstatirati da se ipak radi o povijesnoj hipotezi. Nijedan od pisaca koji se bavio tim pitanjem nije nas dosad uputio na pouzdane izvore.

Važnije od pitanja da li je koji Hrvat bio među Kolumbovom posadom jest činjenica da su Hrvati u trenutku kad je Europa otkrivala Novi svijet bili među malobrojnim narodima koji su

¹⁵ Kekez, Hrvoje, *Najveći hrvatski znanstvenici*, Mozaik knjig., Zagreb, 2011.str.30.,31.

¹⁶ P. Živković, *Hrvatski velikani u prošlosti*, str. 74.

i sami mogli izvesti taj pothvat. Uostalom, ubrzo nakon Kolumba u novootkrivene zemlje zaputili su se pomorci s Lopuda i iz Slanog. U vrijeme velikih otkrića dubrovačka je trgovačka mornarica među najistaknutijima u svijetu.

Postoji nekoliko različitih teorija o tome kada su se prvi Hrvati doselili u Ameriku, no sve su zapravo samo pretpostavke temeljene na usmenim izvorima i rekonstruirane prema nekim indikacijama, budući da nije bilo dokumentiranih pisanih izvora. Prema nekim izvorima, nedugo nakon otkrića Amerike, već početkom 16. stoljeća, pojedini su Hrvati stekli slavu izvan domovine. Tako se već 1520. godine spominju imena dvojice braće, Mate i Dominka Konkečevića s otoka Koločepa koji su stigli na neki otok u Antilima, tamo se nastanili i ostali više od 30 godina, sve dok nisu zaradili određenu svotu novca (spominje se 12 000 zlatnih dukata), te se nakon toga vratili kući. Neznatno kasnije, 1537. godine, Dubrovčanin Basilije Basiljević doselio se u Peru, zemlju koja je doseljenike, pa tako i Basiljevića, mamila bogatim rudnicima srebra i drugih plemenitih metala. Najpoznatiji od iseljeničkih pionira u Ameriku bio je Vicko Paletin iliti Vincentius Paletinus koji je s rodne Korčule najprije otišao put Španjolske, zatim 1530. godine odjedrio u San Domingo da bi svoj iseljenički put završio na Yucatanu, poluotoku u Meksiku, gdje je postao vrlo učenim svećenikom dominikanskog reda. Između ostalog, značajno je naglasiti da se zalagao za pokršćavanje Indijanaca. Najvažnije mu je djelo „De iure belli contra infideles Indiane Occidentalis ad Phillipum II Hispaniae regem“, tiskano 1564. godine. U toj se raspravi na neki način promiče pravo španjolskog kralja da ratuje i tako preobraćuje tamošnje domoroce, no Paletin ipak zagovara humani postupak prema Indijancima. U Americi je djelovao sve do 1570. godine, kada se vratio u domovinu i na Korčuli sagradio dominikanski samostan u kojem je i umro.¹⁷

Zasigurno je bilo mnogo naših trgovaca i pomoraca koji su u 16. i 17. st. odlazili u Ameriku. U Državnom arhivu u Dubrovniku postoje fragmentarni podaci o iseljenicima iz Dubrovnika tijekom tih dvaju stoljeća. Pouzdano se zna da je više dubrovačkih brodova posjetilo sjevernoameričke luke u drugoj polovini 18. st. Sredinom 18. st. Dubrovčani su počeli razmišljati o mogućnostima trgovine s «Novim svijetom». Dubrovački konzuli i drugi izvjestitelji upozoravali su Republiku o velikim mogućnostima zarade od trgovine s Amerikom.

¹⁷ I. Čizmić, M. Sopta, V. Šakić, *Iseljena Hrvatska*, str. 26.-27.

Poslije američke revolucije Hrvati nisu samo odlazili u Ameriku nego su se tamo i trajno nastanjivali. Godine 1788. bilo je nekoliko naselja hrvatskih mornara na Haitiju i Kubi, a 1790. bilo je jedno naselje Dubrovčana u Cap Francaisu.

Većeslav Holjevac u svojoj knjizi „Hrvati izvan domovine“ navodi nekoliko mišljenja od kojih je teško odrediti koje je najvjerođostojnije. Tako spominje Ivana Mladinea i njegovo djelo „Narodni adresar“ u kojemu u uvodnoj riječi navodi da je prvo kretanje Hrvata u Ameriku počelo poslije neuspjelog krvavog seljačkog ustanka u Hrvatskoj i Slavoniji 1573. godine protiv feudalne gospode. Ti su događaji bili povod mnogim Hrvatima da pobjegnu u Prusku, a odande su oni i njihovi potomci odlučili otići u Ameriku, tada nazivanu „obećanom zemljom“.

Godine 1715. jedna grupa Hrvata i Slovenaca iz Pruske otputovala je u Ameriku i nastanila se u državi Georgiji u mjestu Ebenezeru. Naselili su se, navodno, u Georgiji gdje su uzgajali svilenu bubu. Poslije Građanskog rata u Americi, naselje je potpuno uništeno, a kao spomenik nekadašnjim hrvatskim doseljenicima u Ameriku ostalo je samo groblje. Isti događaj, Stjepan Gaži tumači nešto drugačije. On kaže da su se Hrvati u Georgiji naselili nešto kasnije, između 1733. i 1741. godine, zajedno s njemačkim protestantima iz Salzburga, gdje su došli njihovi preci u vrijeme kada je reformacija u Hrvatskoj ugušena.¹⁸

Tvrđnje obojice autora smatraju se poprilično vjerodostojnima zbog količine detalja kojima raspolažu, no teško je ustanoviti koji je u pravu zbog nedostatka pisanih izvora.

Hrvati su i u Kanadi bili jedni od prvih doseljenika. Još 1542.-1543. članovi ekspedicije Cartier-Reberval bili su Ivan Malogrudić i Marino Mesalarda. Istraživač Samuel de Champlain pak u svojem dnevniku iz 1604. spominje kako mu je rudar Jakov, slavenskoga podrijetla, pomogao izraditi zemljovid zaljeva Fundi.“¹⁹

Postoje brojni podaci o pomorskim ekspedicijama i putovanjima u Ameriku s ciljem trgovanja tijekom čitavog 16., 17. i 18. stoljeća. Neupitno je da se mnogi mornari i trgovci nikada nisu vratili sa svojih putovanja te su se nastanili u Meksiku, Brazilu pa čak i Haitiju i Kubi gdje se 1788. godine spominje nekoliko hrvatskih naselja. Razlog tomu je taj da su Dubrovčani nakon otkrića Novoga svijeta Ameriku vidjeli kao novo tržište i mogućnost velike zarade i počeli su tamo masovnije odlaziti, kako na stranim, tako i na domaćim, dubrovačkim brodovima te su se mnogi u novootkrivenim zemljama i trajno nastanili.

¹⁸ Većeslav Holjevac, *Hrvati izvan domovine*, str. 16.-17.

¹⁹ I. Čizmić, M. Sopta, V. Šakić, *Iseljena Hrvatska*, str. 27.

Jedna od zanimljivijih pretpostavki Nekih hrvatskih povjesničara jest ona po kojoj je ime indijanskog plemena Croatan vezano za Hrvate. Prema jednoj legendi iz Dalmacije, nekoliko brodova isplovilo je iz Dubrovnika 1544. s velikim brojem ljudi koji se bježali pred Turcima, a jedan ili više tih brodova stigli su na obale današnje Sjeverne Karoline. Putnici s brodova pomiješali su se indijanskim stanovništvom koje je po njima dobilo ime Croatan.

No, ova teme o prvim tragovima imena Hrvat na prostorima SAD izgleda još nije našla kvalificiranog istraživača. Kao ni kod Croatana Indijanaca ni kod pitanja naseljenika u Ebenezeru ne možemo se zadovoljiti tek prepričavanjima i nestručnom analizom osobnih imena.

Za hrvatsko-američke dodire veoma je značajno 19. st. Posljednja desetljeća tog stoljeća obilježena su masovnim doseljavanjem Hrvata na gotovo cijeli američki prostor. To je početak stvaranja hrvatskih naseljeničkih naseobina i to gotovo u pravilu u značajnijim kontinentalnim središtima, tako da se umjesto dodira (preko mornara, misionara, avanturista...) može početi govoriti o hrvatsko-američkom suživotu.

4.2. Dolazak prvih hrvatskih misionara u Ameriku

Misionari su od početaka iseljavanja bili pioniri u širenju učene riječi i organiziranju društvenog i kulturnog života. Jedan od naših prvih misionara bio je isusovac Ivan Ratkaj iz Velikog Tabora, rođen 1647. godine. U rujnu 1680. godine stigao je, preko Veracruza i Mexico Cityja, u Pesiguechicu, u Siera Madre (današnja jugozapadna Chihuahua), gdje je, tijekom svoga misionarskog rada, naučio teški indijanski jezik. Umro je vrlo rano, 1683., u svojoj 36. godini, u misiji u Carichicu, no ono što je posebno sumnjivo je način na koji je umro. Naime, iz više se izvora da pretpostaviti da je Ratkaja otrovao domorodac, nakon što mu je naš misionar zabranio nemoralne noćne plesove i pijanke.²⁰

Američki povjesničari isusovačkih misija daju mu veoma važnu ulogu u širenju kasnijih misija koje su pridonijele razvoju današnje Kalifornije, iako je Ratkajevo područje djelovanja bio prostor današnjeg Meksika.

²⁰ I. Čizmić, M. Sopta, V. Šakić, *Iseljena Hrvatska*, str. 27. 28.

Misionar Ratkaj nije dospio do današnje Kalifornije, no otvorio je za to put drugim istraživačima. Jedan od njegovih sljedbenika bio je i sunarodnjak, također isusovac, rodom iz Varaždina, Ferdinand Konščak (Fernando Gonzales). Rođen je 1703. godine, a 1730. godine isplovlja iz Cádiza prema Meksiku. Dvije je godine proveo u Veracruzu, no najveći dio svog života odradio je u misiji u San Ignaciju, Kaliforniji. Ondje je živio tipičnim misionarskim životom, što mu je ponekad bilo otežano, budući da je Kalifornija još bila divlja graničarska zemlja u kojoj su krvave indijanske pobune bile gotovo svakodnevica. Osnova njegove djelatnosti bio je duhovni rad, no obavljao je, uz to, i administrativne poslove te podučavao Indijance raznim vještinama. Nastojao je dokazati da je Donja Kalifornija poluotok, ne bi li potaknuo kopneno povezivanje neplodne Kalifornije s kontinentalnim dijelom. Da bi potvrdio svoju teoriju, krenuo je Konščak u ekspediciju u potrazi za dokazima i to iz Loreta 9. lipnja 1746. godine preko Meksičkog zaljeva sve do rijeke Colorado na sjeveru. Vratio se 25. srpnja sa zemljovidom i zanimljivim dnevničkim zapisima koje je načinio tijekom svog istraživanja, a koji je potvrdio njegove pretpostavke da je Kalifornija poluotok, a ne otok kako se dotada smatralo. Nakon toga, predvodio je još dvije ekspedicije. Rezultate svoga istraživanja poslao je kraljevskoj vlasti u Madrid i oni su nakon brojnih osporavanja prihvaćeni.²¹

Tek nakon njegove smrti tiskana su mu najpoznatija djela nastala na njegovim ekspedicijama: putopis u obliku dnevnika „Apostolices Afanes“ i zemljopisna karta „Lower California“ koja se upotrebljavala u navigaciji sve do 19. stoljeća.²²

U spomenutim dnevnicima svojih ekspedicija, Konščak govori o geografskim podacima važnim za plovidbu, dakle o zaljevima i mogućim lukama, o dubinama mora uz obalu, o podmorskim i ostalim grebenima i otocima. Daje podatke o smjerovima i jakosti vjetra. Govori o kompasu i opaženim odstupanjima magnetske igle do kojih je dolazilo pod utjecajem »magnetskih bregova«. U dnevnicima se često nalaze bilješke o mjerenjima te kako se u podne ekspedicija zaustavljala da bi se promatrala visina Sunca, odnosno izvršila mjerenja u svrhu određivanja geografskih širina pojedinih mjesta. Osim podataka o pitkoj vodi i pašnjacima zanimali su ga meteorološki i geološki podaci te fauna na kopnu i u moru, pa tako spominje

²¹ I. Čizmić, M. Sopta, V. Šakić, *Iseljena Hrvatska*, str. 29.

²² V. Holjevac, *Hrvati izvan domovine*, str. 18.

razne ribe, morske vidre, školjke s biserima, ptice, zečeve i ostale životinje. Uvijek je pritom davao točne podatke o mjestima na kojima je izvršio dotična opažanja.“²³

Još jedan hrvatski misionar čini važan dio iseljeničke povijesti, a radi se o svjetovnom svećeniku Josipu Kundeku, rođenom 21. siječnja 1809. godine u građanskoj obitelji u Ivaniću kod Zagreba. Kunder je otputovao u misije u vrijeme masovnijeg iseljavanja Hrvata u Sjevernu Ameriku. Još se kao đak pridružio ilirskom pokretu, objavljivao brojne pjesme i druge radove i vrlo brzo izrastao u priznatog pjesnika da bi 1838. godine otputovao u Ameriku po uzoru na slovenskog misionara Fredricha Baraga. Služio je u biskupiji koja je obuhvaćala cijelu Indianu te dio Illinois, uključujući i Chicago, te je ondje Kunder osnovao misiju Jasper i brinuo se o svim katolicima na tamošnjem području. Do kraja 1839. godine osnovao je čitav novi grad, 19 km južno od Jaspere, nazvan Ferdinand, u čast austrijskom caru, zaštitniku misija, i ondje osnovao crkvu i školu. Godine 1843. osnovao je još jedno novo naselje i župu, nazvanu Celestine, a u jesen 1846. godine i koloniju za njemačke katolike-Fuldu.²⁴

U studenom se uputio otac Kunder iz New Yorka u Europu, u posjet rodnoj Hrvatskoj, put koji mu je ujedno poslužio za potragu prijeko mu potrebnih svećenika. U Zagrebu je boravio u ožujku 1852. godine, a njegov je dolazak pozdravljen u svim novinama koje su mu odale velika priznanja, kako za misionarski rad u Americi tako i za materijalnu pomoć koju je prikupio za siromašne stanovnike Hrvatske. Josip Kunder preminuo je 4. prosinca 1857. godine nakon teške bolesti u Jasperu, a o značaju njegova lika i djela dovoljno govori činjenica da mu je ondje podignut spomenik te postoji ulica nazvana njegovim imenom.²⁵

Kao ilustraciju značaja ovoga istaknutog Hrvata, Ljubomir Antić u svom djelu „Hrvati i Amerika“ prenosi razmišljanje jednog američkog povjesničara o Kundeku: „Njegovi napori ostavili su trajni utisak na južnu Indianu. Da se bavio vojničkom znanostu, taj bi čovjek bio svakako general. U trgovačkom svijetu bio bi industrijski magant. Na vjerskom polju on je bio i jedno i drugo. Nikad nije mario za počinak, nikad nije priznao da je umoran i nije znao što znači riječ „neuspjeh“. U pustoši kotara Dubois uvijek je bio učenjak i pravi gospodin, ono isto što je

²³ Vladimir Muljević, *Ferdinand Konščak, istraživač Donje Kalifornije i kartograf*, u: *Kolo*, br. 2, ljeta, 2007. http://www.matica.hr/Kolo/kolo2007_2.nsf/AllWebDocs/Ferdinand_Konscak_istrazivac_Donje_Kalifornije_i_kartograf (25.5.2012.)

²⁴ Kolonija je nazvana Fulda jer je većina tamošnjih doseljenika bila podrijetlom iz Fulde u Njemačkoj.

²⁵ I. Čizmić, M. Sopta, V. Šakić, *Iseljena Hrvatska*, str. 30.

nekada bio u napučenim gradovima Europe. O njemu se zbilja može i reći: „Tko god ga je poznao, volio ga je; nitko ga nije spomenuo, a da ga nije pohvalio“²⁶

4.3. Hrvati u Sjedinjenim Američkim Državama

Zanimanje javnosti i povjesničara za hrvatsko iseljništvo u Sjedinjenim Američkim Državama ne prestaje. Dovoljno je samo usporediti literaturu i vidjeti koliko je urađeno na tom području u proteklom desetljeću. Za ovaj rad korištena je mnogobrojna literatura od koje treba izdvojiti autora Ljubomira Antića i njegovo djelo „Hrvati i Amerika“, političara i pisca Većeslava Holjevca „Hrvati izvan domovine“, Ivana Čizmića „Povijest hrvatske bratske zajednice“, „Hrvati u životu Sjedinjenih američkih država“, te njegovo djelo „Iseljena Hrvatska“ zajedno s autorima Sopta i Šikić. Osim općenite literature vezane za hrvatsko iseljništvo u Sjedinjenim Američkim Državama, ovdje je dan i osvrt na istaknute Hrvate koji su dali veliki doprinos svjetskoj kulturi, a svoj potpuni ili djelomičan rad i život proveli su izvan matične zemlje; Nikola Tesla, i Antun Lucić.

U prvom poglavlju rada opisani su uzroci iseljavanja Hrvata, kao dio migracijskih procesa prema novom kontinentu, uz to i uzroci iseljavanja u Sjedinjene Američke Države.

U daljnjemu tekstu, nastojao sam opisati pojedinačna iseljavanja Hrvata u pojedine države SAD-a, napose Kaliforniju, Louisijanu i Teksas te navesti razloge dolaska, broj Hrvata, vrijeme dolaska, zapošljavanje i uvjete u kojima su se zatekli prvi hrvatski doseljenici. Nastojao sam, kroz nekoliko slijedećih odlomaka osvrnuti se na neke od znamenitih Hrvata koji su djelovali u SAD-u do kraja I. Svjetskog rata, napose Nikolu Teslu te Antuna Lučića.

Prvi Hrvati počeli su stizati u SAD na prijelazu iz 18. u 19. stoljeće, pretežno iz Dalmacije i Hrvatskog primorja i to, kao što je već navedeno, većinom kao pomorci i trgovci. Jedno od najpopularnijih odredišta svakako je bila Kalifornija u koju su najčešće dolazili preko New Yorka ili New Orleansa, odakle su dalje vlakom išli do željenog odredišta.

²⁶ Ljubomir Antić, *Hrvati i Amerika*, Hrvatska sveučilišna naklada: Hrvatska matica iseljenika, Zagreb, 2002., str. 72.

Najčešća zanimanja pridošlih Hrvata bila su vođenje restorana, kavana i trgovina koje su otvarali u San Franciscu, Los Angelesu i ostalim gradovima.²⁷

Jedan od naših prvih uspješnih poslovnih ljudi na području Kalifornije i susjedne Nevade bio je Dubrovčanin Vincent Milatović. Godine 1859. imao je prodavaonicu alkoholnih pića u San Franciscu, a već četiri godine kasnije, 1863., trgovinu povrćem i alkoholnim pićima u Virginia Cityju, da bi svoj poslovni uspjeh zaokružio otvaranjem prve velike trgovine u gradu Reno 1868. godine. Još jedan Dubrovčanin, Nikola Barović, dokazao se na poslovnom planu došavši u Ameriku 1850. godine. Prvi posao bio mu je u Nevadi u rudniku zlata, a već dvije godine kasnije otvara u San Franciscu trgovinu mješovite robe. Poznat je i po svom društvenom radu među Hrvatima. U San Franciscu se vrlo brzo okupio veći broj Hrvata te se javila potreba za osnivanjem njihovog zajedničkog društva što se i dogodilo 17. studenog 1857. godine pod imenom „Slavonic Illyric Mutual and Benevolent Society“. Osim društva, Hrvati su izgradili i vlastito groblje („Slavonic Terra“) te podigli zgradu za održavanje raznih manifestacija.²⁸

Nakon što su se iskazali u poslovima uslužnih djelatnosti, Hrvati su se počeli baviti uzgojem voća i povrća i to najviše u tri poznate kalifornijske doline: Pajaro, St. Yoquin i Santa Clara Valley. Primjer uspješnog uzgajivača bio je Stjepan Mitrović iz Fresna koji je 1883. godine donio tisuću smokvinih stabljika iz rodne Dalmacije i time, posadivši ih u kalifornijsku zemlju, započeo proizvodnju smokava u Kaliforniji. Njegovi su proizvodi izloženi i nagrađeni prvom nagradom na velikoj izložbi u Chicagu 1892. godine. Mnogi su dalmatinski Hrvati, došavši u Ameriku, nastavili s jednim od svojih najtradicionalnijih zanimanja - ribarstvom te se s pravom nazivaju pionirima suvremenoga ribarstva Kalifornije. Jedan je od razloga njihova uspjeha sličnost jadranske i kalifornijske obale te vrsta ribe koja je prevladavala u tim morima (srdela, skuša, tuna). Zahvaljujući sposobnosti i upornosti, vrlo brzo postali su važan činitelj u razvoju tamošnje ribarske industrije, posebno u San Pedru gdje su zasjeli na tron po broju brodova i posada, količini proizvodnje i ugledu.²⁹

Najveće ribarsko poduzeće naših ljudi u San Pedru je „French Sardine Company Incorporated“ koje je osnovao naš iseljenik s otoka Visa, Martin Bogdanović, a koje je s vremenom postalo i najveća tvornica za preradu i pakiranje srdela i tuna u čitavoj Kaliforniji. „French Sardine Company“ utemeljena je 1917. godine s početnim kapitalom od 10 000 dolara

²⁷ I. Čizmić, M. Sopta, V. Šakić, *Iseljena Hrvatska*, str. 33.-34.

²⁸ I. Čizmić, M. Sopta, V. Šakić, *Iseljena Hrvatska*, str., str. 34.

²⁹ I. Čizmić, M. Sopta, V. Šakić, *Iseljena Hrvatska*, str. 35.-36.

koji se naglo povisio i u roku od 15 godina narastao na vrijednost od nevjerojatnih milijun dolara. Utemeljitelj tvornice Martin Bogdanović koji se u San Pedro doselio 1908. godine, bio je i njezin dugogodišnji predsjednik, a i danas je tvornica u rukama hrvatskih iseljenika.³⁰

Hrvati su se u Kanadu počeli useljavati u isto vrijeme kao i u ostale krajeve svijeta, no ono je ipak imalo neke svoje osobitosti. Tako Kanada nije primila velik broj Hrvata u vrijeme njihove najveće migracije (1880.-1914. godine), a velik broj onih koje je primila došli su iz SAD-a. Polovinom 19. st. sudjelovali su u „zlatnoj groznici“ u dolini Fraser Rivera, odakle su stizali pretežno iz hrvatskih naseobina u Kaliforniji, posebice San Francisca. Tako se 30. prosinca 1859. spominje Šime Miletić (Sam Miletich) koji je stigao u Victoriju na brodu Pacific i tri godine kasnije ondje otvorio vlastiti saloon. Godine 1861. spominju se i dva broda s hrvatskim imenima, Ivić i Vacorsović, koji su prevozili kopače zlata.

Put prema sjeveru postao je još otvoreniji nakon što je Rusija 1867. godine prodala Americi Aljasku za 7 200 000 dolara. U to doba spominju se hrvatski trgovci krznom i drugom robom po Aljasci, među kojima su Karlo Baranović, koji je završio u zatvoru zbog krijumčarenja robe iz tvrtke Hudson Bay Indijancima i stanoviti Bošković, koji je u Aljasci kupio 16 000 tuljanovih koža za 6 500 dolara kako bi ih u Victoriji prodao šest puta skuplje.³¹

Hrvatske ribarske naseobine bile su ustanovljene već 1871. godine, kada je Britanska Kolumbija pristupila Konfederaciji. U tom se periodu spominju hrvati Tolić i Karompana iz Hrvatskoga primorja koji su ribarili između Seattlea i Victorije, gdje su imali i vlastitu ribarnicu. U istom periodu ribari porijeklom iz Malog Lošinja osnivaju privremeno ribarsko naselje u Port Guiconu, a najčešće spominjana imena su Mate, Marko i Dominik Busanić, Ante Kožulić, Toma Vicević, Ante Vidulić i drugi. Otvaranjem transkanadske željezničke pruge 1885. godine između Montreala i Vancouvera, pojačana je trgovina ribom, posebice veoma cijenjenim lososom, što je dalo novi polet hrvatskoj ribarskoj industriji u Vancouveru, gdje Hrvati do današnjih dana imaju značajnu ulogu.³²

Budući da do početka Prvog svjetskog rata nije bilo masovnijeg doseljavanja Hrvata u Kanadu³³, ne postoje podaci o posebno istaknutim i zaslužnim Hrvatima na tamošnjem području, osim već navedenih pojedinaca, najčešće u granama trgovine i ribarstva. U kasnijim su

³⁰ V. Holjevac, *Hrvati izvan domovine*, str. 80.

³¹ Isto, str. 127.-128.

³² Isto, str. 127.-128.

³³ Podatci govore da do 1914. godine nije bilo više od 3000 hrvatskih iseljenika u Kanadi.

razdobljima mnogi Hrvati ostavili traga na području znanosti, umjetnosti i književnosti, no oni ne ulaze u temu ovoga rada, stoga će zasad ostati izostavljeni.

Uz prva pojedinačna useljavanja Hrvata na područje današnjih Sjedinjenih američkih država i Kanade, Hrvati su se u svojim lutanjima po svijetskim morima useljavali i u zemlje Južne amerike, napose Argentinu, Čile i Urugvaj.

Iseljavanje Hrvata u zemlje Južne Amerike zbivalo se tijekom triju razdoblja. Postojala je nekolicina pionira koji su se iselili još koncem 18. i početkom 19. stoljeća, no prvi masovniji val iseljavanja uslijedio je krajem 19. i početkom 20. stoljeća; drugi između dvaju svjetskih ratova, a treći nakon Drugog svjetskog rata. U ovome radu bit će prikazan prvi val iseljavanja. Od južnameričkih zemalja Hrvati su najviše pokazivali zanimanje za Argentinu, Čile i Urugvaj.

4.4. Istaknuti hrvatski iseljenici u Louisiani i Teksasu

Hrvati su se pojedinačno počeli doseljavati u Louisianu veoma rano. Tako jedan francuski list koji je izlazio u Kanadi navodi da je među francuskim Akadijcima naseljenim u Louisiani bio i Georges Mathieu, rođen 1685. godine, koji je bio hrvatskoga podrijetla i jedan od prvih naših iseljenika u Ameriku. Nešto kasnije, 1760-ih godina, spominje se Jerolim Juan Matulić na području Louisiane i na rijeci Brazos u Teksasu, gdje se borio protiv Indijanaca, a u mirno doba im ilegalno prodavao konje i viski, zbog čega je i uhićen po nalogu španjolskog guvernera. Još se jedan Hrvat spominje u negativnom kontekstu, kao trgovac robovima, a radi se o stanovitom Marku Iliću 1790. godine.³⁴

Masovnije su Hrvati počeli stizati u New Orleans početkom 19. stoljeća i to je zapravo najstarija hrvatska naseobina u SAD-u. Hrvati su tamo najčešće stizali austrijskim trgovačkim brodovima, ali su mornari i časnici, vidjevši bogatstvo Amerike, napuštali brodove i ostajali u novoj zemlji. Tamo su u početku otvarali svoje kavane i druge radnje, a kasnije i plantaže, trgovine voćem i povrćem i razne druge obrte. Dva su brodograditelja posebno uspjela razviti posao u novoj domovini: Ivan Foretić iz Biloxija i Valerijan Zuvić, rodom iz Supetra na otoku

³⁴ I. Čizmić, M. Sopta, V. Šakić, *Iseljena Hrvatska*, str. 40.

Braču, koji je poslovao tako uspješno da je čak i meksička vlada naručivala brodove iz njegova brodogradilišta.³⁵

Naši su iseljenici postigli velike uspjehe kao ribari uzgojem kamenica te lovom i preradom rakova. Bila je to dobra prilika za jednog našeg iseljenika rodom iz Dube na otoku Pelješcu, Luku Jurišića koji je prvi razvio čitavu granu privrede u Louisiani-uzgoj kamenica zbog čega je nazvan „Father of modern Louisiana Oyster Industry“. Nakon njega, Hrvati su postali poznati uzgajivači kamenica, uspjeli su se ne samo održati već i izrazito ekonomski ojačati i zapošljavati nove došljake tijekom desetljeća te ostvarivati milijunsku zaradu.³⁶

4.4.1. Antun Lučić

Jedan je Hrvat, Splitsanin, uvelike zaslužan za privredni razvoj Teksasa. Radi se o iseljeniku Antunu Lučiću (amerikanizirano mu ime glasi Anthony F. Lucas), čovjeku koji je otkrio prvi veliki izvor nafte na svijetu. Lučić je rođen 1855. godine, no još kao mladić napustio je rodni Split i s diplomom rudarskog inženjera, koju je stekao na tada vjerojatno najboljoj visokoj tehničkoj školi u Monarhiji, Technische Hochschule u Grazu, krenuo u Teksas gdje je radio na rudarskim istraživanjima koji su ga ohrabрили u uvjerenju da u Teksasu ima nafte, unatoč tome što su geolozi osporavali mogućnost akumulacije nafte na solarnim izvorima i u ravninama Teksasa.³⁷

Kako bi dokazao ispravnost svojih pretpostavki, Lučić je zakupio jedan brežuljak po imenu Spindletop,³⁸ gdje je unatoč brojnim poteškoćama (živi pijesak, podzemna voda i slično), nakon višemjesečnog truda, 10. siječnja 1901. godine, na dubini od 374 metra otkrio prvi veliki izljev nafte “gusher” u Teksasu, The Lucas gusher, iz kojeg je istjecalo 80.000 do 100.000 barela dnevno. Nafta je potekla u siječnju 1901. Oko 50.000 ljudi je došlo promatrati. To je bilo najranija masivna eksploatacija nafte u svijetu. Nakon njegova slavnog otkrića, u samo dvije

³⁵ Isto, str. 40.

³⁶ V. Holjevac, *Hrvati izvan domovine*, str. 79.-80.

³⁷ Ivan Čizmić, *Hrvati u životu Sjedinjenih Američkih Država: Doprinos u ekonomskom, političkom i kulturnom životu*, Globus, Zagreb, 1982., str. 120.-121.

³⁸ Spomenuta lokacija nalazi se pokraj američkog grada Beaumonta u državi Teksas, stotinjak kilometara istočno od današnjeg Houstona, u pravcu New Orleansa, blizu obala Meksičkog zaljeva.

godine, nastala je prava šuma bušćih tornjeva, a broj stanovnika u Spindletopu, narastao je s 8 000 (1901. godine) na 60 000 (1902. godine).

Antun Lučić, znan kao Anthony F. Lucas (F. = Francis, prema njegovom ocu Franji, pomorcu i brodograditelju s otoka Hvara) vjerovao je da obližnji Spindletop Hill, u blizini grada Beaumonta, pokriva veliki bazen nafte. Njegova je tvrtka postala jedna od prvih naftnih kompanija u Teksasu.

1902. je na Spindletop Hillu radilo 285 zdenaca i bilo je registrirano preko 600 naftnih tvrtki (stanovništvo Spindletopa je naraslo s 8.000 1901. na 60.000 1902., tj. u samo jednoj godini!). Na taj je način kapetan Anthony Lucas omogućio da Sjedinjene Države nadmaše Rusiju kao najveći svjetski proizvođač nafte. S Lucasovim izljevom počela je groznica crnog zlata, i tragači za bogatstvom iz cijelog svijeta nagnuli su u Teksas. S vremenom je Houston postao središte naftne industrije i dio globalnog naftnog kartela kojim je dominirala Britanija.

Antuna Lučića se isto tako smatra osnivačem modernog strojarstva u svezi pohranjivanja nafte. Bio je konzultant u SAD, Rusiji, Meksiku, Alžiru i Rumunjskoj, a kao stručnjak za rudarenje.

Jedan od najznačajnijih Lučićevih izuma bio je tzv. „Božićno drvce“- mehanizam za kroćenje erupcije nafte, a Darko Žubrinić u svojem članku „History of Croatian Science, 20th-21st centuries“ navodi i sljedeće izume koji su i danas u upotrebi: nadzemna metoda vađenja soli iz solnih rudnika, površinsko istraživanje podzemnih naslaga minerala, primjena hidrauličkog rotacijskog stroja za bušenje naftnih bušotina, konstrukcija i primjena protu-povratnog ventila, upotreba gline za bušće isplake, konstrukcija protu-erupcijske opreme te projektiranje presjeka bušotine.³⁹

Na spomenutoj lokaciji pronalaska nafte, na mjestu tzv. Lucasovog vrela ili bušotine, podignut je 40 godina kasnije 18 metara visoki obelisk od teksaškog ružičastog mramora, na kojemu je uklesan sljedeći tekst: „Na ovom mjestu u deset sati i trideset minuta ujutro desetog

³⁹ Darko Žubrinić, *History of Croatian Science, 20th-21st centuries*, Zagreb, 1995.
<http://www.croatianhistory.net/etf/et22a2.html> (31.5.2012.)

dana dvadesetog stoljeća šiknuo je mlaz Anthony Lucasa, prvi veliki izvor nafte u svijetu, čime je započela nova era civilizacije.⁴⁰

Antun Lučić, bio je izabran za doživotnog predsjednika Američkog povjerenstva za naftu i plin (American Committee for Oil and Gas), koje je kasnije nazvano Odjelom za naftu (Petroleum Division). 1936. je Američki institut za geološka i metalurška istraživanja (The American Institute for Geological and Metallurgical Investigation) utvrdio nagradu nazvanu po njemu: Anthony F. Luca Gold Medal. U počast Lucasovom izljevu izgrađen je muzej s 18 m visokim granitnim obeliskom u Spindletopu. Tamo je i granitni spomenik od 1,5 m na kojem piše da je njegovo otkriće revolucioniziralo industriju i promet... i promijenilo živote ljudi u cijelom svijetu. Što se njegove nacionalnosti tiče, često ga se pogrešno opisuje kao Austrijanca, a u knjizi „Who is Who in America“ („Tko je tko u Americi“), stoji još jedna greška - da je rođen u Trstu. Na njegovom grobu u Rock Creeku u državi Washington piše da je ilirskog podrijetla, gdje je Ilirac standardno ime za Hrvata.

Umro je u Washingtonu 1921. godine, no Amerikanci su se posmrtno odužili utemeljenjem odlikovanja „Anton Lucas Medal“ koje se dodjeljuje ljudima koji su svojim znanstvenim radom pridonijeli unapređenju tehnike i prakse istraživanja nafte, a na Hrvatima je tek zadatak da Lučiću daju zasluženno mjesto među najvećim znanstvenicima i izumiteljima.

4.4.2. Istaknuti hrvatski znanstvenik svjetskoga glasa Nikola Tesla

Hrvatska se, uz istaknute ličnosti na raznim poljima privrede, književnosti, umjetnosti i slično, može pohvaliti i znanstvenikom koji je svojim izumima zadužio cjelokupni američki i svjetski industrijski sustav i kojega i danas mnogi nazivaju najvećim izumiteljem svih vremena. Radi se naravno o Nikoli Tesli, rođenom 10. srpnja 1856. godine u Smiljanu kraj Gospića. Radar, radio, neon i drugi oblici plinske rasvjete, fluorescentna svjetlost, struje visokih frekvencija i svi njihovi doprinosi industriji i medicini, bežična telegrafija, sve vrste elektrana,

⁴⁰ Ante Sekso, *Uz stotu obljetnicu prve prave naftne bušotine, Antun Lučić - Lukas, začetnik moderne naftne energetike*, u: *HEP Vjesnik* 120, siječanj 2001., str. 16.

svaki dinamo i svaki motor koji pokreće neki stroj, sve su to spomenici električnoga „raskošnoga genija“ Nikole Tesle⁴¹

Hrvatski izumitelj, elektrotehničar i fizičar Nikola Tesla je rođen 1856. u mjestu Smiljan kod Gospića. Podrijetlom je iz srpske obitelji. Teslin otac Milutin bio je pravoslavni svećenik, a majka Georgina Mandić (zvana Đuka) neobrazovana ali veoma inteligentna žena.

Budući izumitelj svjetske slave pohađao je njemačku osnovnu školu u Smiljanu, a istu je završio u Gospiću godine 1870. Nakon toga upisao se u Nižu realnu gimnaziju u Rakovcu kod Karlovca koju je završio 1873. godine. Gimnazija koju je polazio težište je stavljala na matematiku, fiziku i kemiju, s orijentacijom na tehniku, što mu je pomoglo u odluci da studira elektrotehniku. Otac mu je bio pravoslavni svećenik te je htio da Nikola nastavi njegovim putem, no Tesla je pod svaku cijenu želio studirati, te 1875. godine upisuje studij na Visokoj tehničkoj školi „Joaneum“ u Grazu, a koji zbog nedostatka materijalnih sredstava nije završio. Nakon što mu je 1879. godine umro otac, Tesla ponovno odlazi na studij u Prag, no ponavlja se priča kao u Grazu. Za razliku od prvoga puta, ne vraća se u Gospić nego zapošljava u Centralnom telegrafskom uredu Ugarske vlade u Budimpešti 1881. godine. Ondje, kao zaposlenik Edisonove tvrtke, iznosi prijedlog za poboljšanje telefonske centrale, što je početak Teslina stvaralačkog rada. Zbog neslaganja s nadređenima, mijenja radno mjesto i odlazi u Pariz gdje je boravio dvije godine, a zatim i u Strasbourg gdje je, u slobodno vrijeme, konstruirao svoj prvi indukcijski motor čiji je rad demonstrirao 1883. godine. S obzirom da nije dobio novčana sredstva za unapređenje motora, 1884. godine odlazi u Ameriku, u New York, u koji je stigao s četiri centa u džepu.

Nakon dolaska, Tesla se zapošljava u tvrtki Thomasa Edisona „Machine Works“ u New Yorku. Nakon što se s Edisonom sukobio oko korištenja izmjenične struje (Edisonovi strojevi radili su na istosmjernu struju i nije pristajao na kompromise), 1885. godine u New Jerseyju konačno osniva svoju kompaniju i to za proizvodnju lučnica, „Tesla Electric Light and Manufacturing Company“ i ujedno prijavljuje svoj prvi patent u svezi s motorom izmjenične struje. U teškom životnom trenutku, nakon što mu je firma bankrotirala zbog velike ekonomske krize, uspostavlja vezu s A. K. Brownom, direktorom kompanije „Western Union Telegraph“ iz Pittsburga koji mu 1887. g. daje osnovni kapital za osnivanje „Tesla Electric Company“, u kojoj radi na prototipovima motora. Nakon toga prijavljuje niz od 40 patenata polifaznog sustava,

⁴¹ Isto, str. 98.

motora generatora, prijenosa i razdiobe električne energije pomoću izmjenične struje i slično. Nakon osnivanja vlastita laboratorija u New Yorku (1887.) izumio je elektro-magnetski motor koji će biti osnova svih strojeva koji se pokreću izmjenjivom strujom.

Nakon 5 godina boravka u Americi, postaje njenim državljaninom 1889. godine. O svom radu i otkrićima držao je predavanja diljem Amerike i Europe. U vrijeme takvog velikog uspjeha dogodila se nesreća u kojoj mu je izgorio laboratorij u New Yorku sa svom istraživačkom dokumentacijom i aparatima, 13. ožujka 1895. godine. Teslu je ipak sponzorirao direktor Morganove banke Edward Adams te mu dao sredstva za novi laboratorij čime mu je omogućio nastavak istraživanja.⁴²

Još kao dječak Tesla je mnogo čitao, a posebno su ga fascinirali i urezali mu se u pamćenje opisi Niagarinih slapova. Maštao je kako će jednoga dana patentirati veliki kotač koji bi ih pokretao. Njegov dječjački san bio je tik do ostvarenja kada se dogodio spomenuti nesretni požar. No upravo zahvaljujući financijeru Edwardu Adamsu koji je ujedno bio i predsjednik kompanije za izgradnju projekta na slapovima Niagare, jedan od najneobičnijih inženjerskih pothvata u povijesti bližio se svojoj realizaciji, a upravo je Tesla bio dežurni genij. Amerikanci su sanjali o tome kako iskoristiti svu tu besplatnu energiju koja svake sekunde protječe ispred njihovih očiju, no nitko osim Tesle nije imao jasnu predodžbu ili sustav kojim bi distribuirali energiju nakon što se ona zarobi. Gradnja elektrane započela je 1890. godine, ubrzo je prvi agregat u elektrani na Niagari stavljen u pogon, a 1896. godine, konačno, i cijela elektrana.

U Colorado Springsu, gdje je boravio od svibnja 1899. do rane 1900., došao je do vjerovatno svog najvećeg otkrića - stacionarnih valova. Pomoću ovog otkrića dokazao je da Zemlja može poslužiti kao vodič i može reagirati kao glazbena viljuška na električne vibracije na određenoj frekvenciji. Tako je upalio 200 žarulja koje nisu bile povezane žicom na udaljenosti od 40 kilometara, a koje su svaka pojedinačno osvjetljavale krug od 41 metra oko sebe. Odlikovan je (1917.) Edisonovom medaljom, najvećim odlikovanjem Američkog instituta elektroinženjera.

U to je vrijeme Röntgen objavio otkriće X zraka, s kojima je kasnije izveo niz pokusa i ispitivanja. Tesla, pritom, daje podatke i upute za cjelokupnu tehniku rentgenskih zraka i započinje seriju patenata koji se odnose na prijenos energije i obavijesti bez žica. Upravo uređaj za prijenos energije i obavijesti bez žica, koji je razvio u Coloradu, Tesla smatra svojim najvećim

⁴² Petar Živković, *Hrvatski velikani u prošlosti*, Boida, Osijek, 2006., str. 79.-82.

izumom. Ovaj je veliki znanstvenik izradio i generator srednjih frekvencija koji je mnogo kasnije našao primjenu u pogonu radio stanica i indukcionom grijanju koji se još i danas koristi te patentirao prvo automatizirano vozilo u povijesti-malu podmornicu s daljinskim upravljačem. Broj Teslinih patenata popeo se na preko stotinu.⁴³

Nikola Tesla, koji se «ponosio svojim srpskim porijeklom i Hrvatskom domovinom» bio je jedan od najznačajnijih Hrvata izvan domovine te jedan od najvećih istraživača kojemu svijet duguje nebrojeno prvorazrednih znanstvenih otkrića koja svoju primjenu imaju i danas.

4.5. Drugi istaknuti Hrvati u Sjevernoj Americi do kraja 1918.

Kako je već ranije navedeno, Hrvati su se u potrazi za boljim životom nerjetko iseljavali u prekomorske zemlje gdje su gradili karijere. Uz djelatnost na polju znanosti i industrije, doseljeni su se Hrvati okušali i kao umjetnici, književnici i glazbenici.

Prva hrvatska operna pjevačica koja je svojim glasom osvojila Ameriku bila je Ilma Murska (pravim imenom Ema Pukšec), porijeklom iz Ogulina. Murska je između 1874. i 1875. godine nastupala u newyorškoj Brooklynskoj glazbenoj akademiji te održavala koncerte diljem Amerike: u Bostonu, Chicagu, St. Louisu, Cincinatuju, Philadelphiji, Baltimoreu, Washingtonu i mnogim drugim gradovima, gdje je odreda s oduševljenjem prihvaćana.

O njejoj velikoj popularnosti u Americi dovoljno govori činjenica da je na turneji putovala posebnim vlakom s natpisom „Hrvatski slavuj“. U Americi je gostovala tri puta, a prvo gostovanje trajalo je čak četiri godine. Jedno je vrijeme u New Yorku čak i predavala pjevanje te se u tom periodu, 1889. godine i razboljela zbog čega je bila primorana vratiti se u Europu gdje je iste godine i umrla u Münchenu.⁴⁴

U New Yorku je 1883. godine nastupio i jedan od najvećih svjetskih baritona toga doba, Josip Kašman, rođen u Malom Lošinj, i to povodom svečanog otvorenja newyorške operne kuće Metropolitan. U istoj opernoj kući tijekom devet sezona oduševljavala je američku publiku Milka Trnina koja je u Europi uživala glas „prvoga vagnerijanskoga soprana“. Newyorški tisak

⁴³ Petar Živković, *Hrvatski velikani u prošlosti*, str. 82.-83.

⁴⁴ I. Čizmić, M. Sopta, V. Šakić, *Iseljena Hrvatska*, str. 86.

slavio ju je kao jednu od najvećih suvremenih pjevačica koja je s ponosom isticala svoje hrvatsko porijeklo. Nakon što je postigla ogroman inozemni uspjeh, Milka Trnina se 1906. godine vratila u Hrvatsku gdje je 1941. godine i preminula.⁴⁵

Još jedan značajni hrvatski glazbenik, Louis Svećenski, rodio se 1862. godine u Osijeku. Glazbu je diplomirao na konzervatorijima u Zagrebu i Beču, a već 1885. godine potpisao je ugovor s bostonskim simfonijskim orkestrom kao violinist te došao u Ameriku kao prvi hrvatski glazbeni umjetnik. Pune trideset i tri godine svirao je violu u slavnom Kniesel kvartetu. U američkim je glazbenim krugovima uživao veliki ugled kao umjetnik i zaštitnik glazbe, a posebno se istaknuo kao ravnatelj newyorškog Instituta za glazbenu umjetnost te kao jedan od osnivača Curtisova glazbenog instituta u Philadelphiji. Preminuo je 1926. godine.⁴⁶

Jedan od najznačajnijih hrvatskih inozemnih književnika svakako je Josip Marohnić za kojega se smatra da je začetnik popularne hrvatske književnosti u Americi. Autor je brojnih almanaha, knjiga, brošura, pjesmarica, rječnika i gramatika, a uz sve to bio je i novinski nakladnik. Objavio je prvu hrvatsku knjigu poezije u Americi, „Amerikanke“. Prvi je u SAD-u objavio englesku gramatiku za Hrvate, kao i veliki englesko-hrvatski i hrvatsko-engleski rječnik, koji je sastavio hrvatski odvjetnik Francis Bogadek. Marohnićeva „Velika narodna hrvatska pjesmarica“ iz 1913. godine „od gotovo 700 stranica prva je antologija umjetničke i pučke poezije u Americi.“⁴⁷

Godine 1904., dr. Medo Krašić objavljuje zapažen roman „Zapisci“, u kojemu opisuje loše prilike s kojima se suočava mlada siromašna hrvatska doseljenica u SAD. Temu hrvatskog iseljništva u SAD i povratka u domovinu obradio je i S. R. Danevski 1911. godine u svom djelu „Pripovijesti“, a koje je u Hrvatskoj bilo izuzetno dobro prihvaćeno. Dobrim putopisom mogu se pohvaliti poznati hrvatski istraživači Brazila i Afrike, braća Mirko i Stjepan Seljan, o kojima će kasnije biti više riječi. Njihovo djelo „Kroz pustinju i prašumu“ objavljeno je u St. Louisu 1912. godine pod pokroviteljstvom Hrvatskog kulturnog kluba „Zrinski i Frankopan“. Dugogodišnji

⁴⁵ I. Čizmić, M. Sopta, V. Šakić, *Iseljena Hrvatska*, str. 87.-88.

⁴⁶ I. Čizmić, M. Sopta, V. Šakić, *Iseljena Hrvatska*, str. 87.-88.

⁴⁷ Isto, str. 93.-94.

novinski urednik Stjepko Brozović objavio je knjigu pučkih pjesama o Prvom svjetskom ratu koji je tada bjesnio u Europi, pod naslovom „Ratne pjesme o ratovanju i junaštvu Hrvata“. Tu su još i „Sabrane pjesme“ Viktora Vojvodića, zbirka poezije „Sto uzdisaja“ (1910. g.), novinara i osnivača hrvatske knjižare u Michiganu, Matije Šojata, „Osvetnici s Jadrana“ Ivana Sikočana i slična djela. Sikočan je, inače, 1900. godine doselio u St. Louis te tamo otvorio hrvatsku knjižaru i objavljivao razne knjižice poezije iseljeničkih pučkih pjesnika kao što su Milan Gnjatović, Šime Sinovčić, Toni Lulić i drugi. Značajno je još izdvojiti velikog intelektualca, rodoljuba i duhovnog vođu Hrvata Martina D. Krmpotića. Bio je poznat kao veliki ljubitelj književnosti i umjetnosti te je na oba jezika pisao članke o Hrvatskoj i Dalmaciji za „Katoličku enciklopediju“, obradio je povijest Hrvata u Kansas Cityju te opisao život hrvatskih misionara u SAD-u, posebno pionira Konščaka i Kundeka. Osim navedenih, pisani trag u hrvatskoj književnosti ostavili su i Ivan Mladineo sa svojim djelom „Povijest hrvatskog naroda“, zatim Slavko Nemeč koji je opisao povijest Hrvata u St. Louisu i Vjekoslav Meler koji je u Americi pisao zanimljive povjesnice o Hrvatima u Kaliforniji, Chicagu, Michiganu i drugim dijelovima Amerike.⁴⁸

4.6. Istaknuti hrvatski iseljenici u Argentini

Hrvati su u Argentinu stigli još u prvoj polovici 18. stoljeća što potvrđuje jedan od prvih doseljenika, hrvatski isusovac Nikola Plantić koji se tamo zatekao još 1748. godine. Obavljao je razne službe, a između ostaloga i predavao logiku na Isusovačkom sveučilištu u Córdoba te obavljao funkciju rektora u Colegio Nacionalu u Buenos Airesu, 1768., prije izгона isusovaca iz Južne Amerike.⁴⁹

Još je jedan Hrvat ostavio neizbrisiv trag u argentinskoj povijesti. Radi se o građevinskom poduzetniku Buratoviću, rođenom Hvaraninu koji je u Argentinu stigao kao mornar na nekom jedrenjaku. Već 1860. godine on gradi željezničke pruge, ceste, podiže kuće, a što je najvažnije prvi je postavio telegrafsku vezu između Buenos Airesa i Rosarija. Na svim radovima zapošljavao je svoje zemljake, Hvarane, nastojeći im pomoći po dolasku u novu zemlju i olakšati početne iseljeničke probleme u potrazi posla, stana i ostalih potrepština. Kao

⁴⁸ I. Čizmić, M. Sopta, V. Šakić, *Iseljena Hrvatska*, str. 93.-94.

⁴⁹ I. Čizmić, M. Sopta, V. Šakić, *Iseljena Hrvatska*, str. 160.

nagradu za sve zasluge koje je učinio za novu domovinu, Buratović je stekao čin bojnika, a i danas jedan trg u mjestu Rosario de Santa Fe i jedna željeznička stanica nedaleko grada Bahía Blanca nose njegovo ime: Mayor Buratovich.⁵⁰

Prve iseljenike u Argentinu, Hvarane, slijedili su zatim i Hrvati iz drugih krajeva Dalmacije i Hrvatske. Mnogi su se naselili u okolici Barradera, provincije Buenos Airesa, gdje su radili kao iseljenici-zemljoradnici, chacareri.⁵¹

Kasnije se Hrvati u većim grupama sele na sjever, u Ramallo, zatim u okolicu mjesta Villa Constitución i Godoy, uz najstariju argentinsku željezničku prugu Villa Constitución-Santa Teresa, gdje grade svoje naselje, da bi se na kraju jedna grupa otisnula još dalje, u Acebal, u čijoj su povijesti Hrvati odigrali veliku ulogu. Naime, upravo zahvaljujući njima, Acebal je doživio nagli procvat i veliki napredak. Tako je zabilježeno da su braća Drinković tu otvorila prvi hotel, Hvaranin Antun Vučetić otvorio je prvi kinematograf, a mnogi su bili članovi općinske uprave, kao npr. Ivan Kokić koji je bio načelnik mjesta Acebal. Godine 1912. otvara se željeznička pruga Rosario-Porto Belgrano i tada Acebal polako gubi na važnosti, a mnogi od hrvatskih doseljenika odlaze dalje u potrazi za novim poslom.⁵²

Unatoč tome što su Hrvati u Argentini nastojali održati veze s domovinom osnivanjem raznih društava (1908. godine „Društvo iseljenih Jugoslavena za materinsku riječ“, 1909. godine „Hrvatski sokol“ i slična društva), uvijek su radili za dobrobit i promidžbu zemlje primateljice. U skladu s tim, svakako je vrijedno spomenuti još neke Hrvate koji su doprinijeli napretku Argentine i zasluženo se upisali u povijest te zemlje.

Osim Ivana Vučetića, o kojem će se govoriti nešto više u daljnjemu tekstu, potrebno je spomenuti i Bračanina, Serafina Livačića, koji je zapamćen po tome što je bio glavni suradnik generala Bartoloméa Mitra, jedne od najzanimljivijih ličnosti argentinske povijesti. Dva Hrvata, Jordan Bučić i Dinko Grisogono, bili su ugledni argentinski novinari.⁵³

Dva su brata, rođena u okolici Dubrovnika, odigrali veliku ulogu u napretku argentinske industrije. Radi se o Nikoli i Mihi Mihanoviću. Nikola Mihanović krajem 19. stoljeća uveo je prve parobrodarske linije na rijeci Parani i drugim širokim argentinskim rijekama, izgradio je tri

⁵⁰ I. Čizmić, M. Sopta, V. Šakić, *Iseljena Hrvatska*, str. 160.-161.

⁵¹ Chacareri, od *chacras* što je u Argentini označavalo posjed.

⁵² I. Čizmić, M. Sopta, V. Šakić, *Iseljena Hrvatska*, str. 161.-162.

⁵³ I. Čizmić, M. Sopta, V. Šakić, *Iseljena Hrvatska*, str. 163.

brodogradilišta i glasio za jednog od najvećih privatnih brodovlasnika na svijetu. Nikolin brat Miho došao je u Argentinu na njegov poziv 1874. godine, a 1889. godine osniva vlastito parobrodarsko društvo „La Sud Atlantica“. Njegova je tvrtka 1907. godine sagradila luku u Carmen de Patagonesu, te tako doprinjela razvitku argentinskog juga. Miho Mihanović je, kao veliki rodoljub, svesrdno pomagao radničke organizacije u Hrvatskoj, a u rodnim Dolima kod Dubrovnika dao je sagraditi dom kulture.⁵⁴

4.6.1. Ivan Vučetić

Jedan od najznačajnijih istaknutih Hrvata u Argentini svjetskog glasa jest Hvaranin Ivan Vučetić, tvorac daktiloskopije. Ovaj slavni kriminalist i antropolog rođen je 20. srpnja 1858. godine, no slavu je stekao upravo stigavši u Argentinu, zahvaljujući svojim dostignućima na polju kriminalistike i metodi identifikacije, utemeljenoj na otisku prsta, koja je kasnije korištena u čitavoj Južnoj Americi, a i u svijetu. Njemu u čast danas nosi ime jedna policijska akademija pokrajine Buenos Aires i jedan gradić blizu glavnoga grada -Juan Vucetic.⁵⁵

Likom i djelom Ivana Vučetića zaslužno se pozabavila i Matica hrvatska i to povodom 150. godišnjice njegova rođenja, projektom „Vucetich“, čija je autorica koncepcije i koordinatorica povjesničarka umjetnosti Ljerka Galić. Ondje je prikazana iscrpna Vučetićeve biografija i značaj njegova otkrića.

Naime, Ivan Vučetić doselio se u Argentinu 1884. godine te se pridružio najbrojnijoj i jednoj od najstarijih iseljeničkih zajednica na južnoameričkom kontinentu. Ubrzo se zaposlio u Centralnom uredu policije u La Plati, gdje vrlo brzo napreduje i već sljedeće godine postaje šefom Ureda za statistiku. Njegov doprinos svakako je bio najveći na području daktiloskopije. Iako je metoda identifikacije prema otisku prsta postojala otprije, tek je Ivan Vučetić izvršio razvrstavanje otisaka prstiju lijeve i desne ruke po grupama, dao im pripadajuće klasifikacijske oznake i, što je najvažnije, primijenio je svoju metodu u praksi i to na temelju slučaja koji je ušao u anale svjetske kriminalistike, u kojem je uz pomoć krvavog otiska na vratima kuće otkrio

⁵⁴ I. Čizmić, M. Sopta, V. Šakić, *Iseljena Hrvatska*, str. 163.

⁵⁵ D. Žubrinić, *History of Croatian Science, 20th-21st centuries*, <http://www.croatianhistory.net/etf/et22a2.html> (31.5.2012.)

počinitelja dvostrukog ubojstva. Upravo time je stvorio temelje nove znanosti koju je nazvao daktiloskopijom. Danas je daktiloskopija disciplina kriminalističke tehnike, koja se bavi proučavanjem papilarnih linija, formiranih u raznim oblicima na jagodicama i člancima prstiju, dlanovima i stopalima u cilju identifikacije, dokazivanja identiteta osoba, kao i počinitelja kaznenih djela na temelju ostavljenih tragova papilarnih linija. Uslijedilo je uvođenje njegove metode širom Južne Amerike, u Čile, Brazil i ostale zemlje, a ubrzo zatim i u Europu (Norveška, Italija, Francuska, Španjolska) i u ostatku svijeta, a 1904. godine objavljuje i svoje najvažnije djelo „Dactiloscopia comparada“ u kojem objašnjava svoju metodu. Nakon umirovljenja, Vučetić se posvećuje pisanju knjiga i skupljanju dragocjene znanstvene građe koju poklanja Fakultetu pravnih i društvenih znanosti Sveučilišta u La Plati. Umire 25. siječnja 1925. godine.⁵⁶

Vučetićevo doprinos svjetskoj znanstvenoj povijesti daleko je veći od isključivog prepoznavanja na kriminalističkoj razini. Naime, svojim otkrićem primjene otiska prstiju, pretočivši tri slavna daktiliskopska pravila (postojanost, nepromjenjivost i beskonačnu raznolikost) u strogu znanost, Vučetić je dokazao da je sve u životu promjenjivo i obnovljivo, osim otiska prsta, a jedinke mogu biti slične, ali nikada jednake.

5. BRAĆA MIRKO I STJEPAN SELJAN

Isti razlozi koji su odveli naše ljude u potrazi za zaradom u zemlje „Novoga svijeta“ preko Atlantika doveli su Hrvate, pretežno iz Dalmacije i Hrvatskog primorja, i na „Crni kontinent“, Afriku. Hrvatski su iseljenici odlazili u predjele u kojima se najviše tražila radna snaga i u kojima je bila najveća mogućnost zarade. Tako su se prvi Hrvati uputili u Afriku prilikom izgradnje Sueskog kanala 1859. godine, gdje su se pokazali kao izuzetno marljivi i izdržljivi radnici. Izgradnja kanala trajala je punih deset godina i privukla je mnogobrojnu radnu snagu iz različitih europskih zemalja, no upravo je hrvatski poduzetnik Lončarić imao čast razbiti posljednju stijenu koja je razdvajala Crveno i Sredozemno more prilikom svečanog otvorenja kanala 17. studenog 1869. godine.⁵⁷

⁵⁶ Ljupka Galić, *Ivan Vučetić 1858.-1925.*, Hrvatska matica iseljenika, Zagreb, 2008., str. 22.-52.

⁵⁷ V. Holjevac, *Hrvati izvan domovine*, str. 241.

Naši su iseljenici stvorili svoja trajna naselja diljem Egipta: u Aleksandriji, Kairu, Port Saidu i Suezu. Radili su kao mornari, tvornički radnici, bavili se ribarstvom i trgovinom. Hrvati su se naselili i u Južnoafričkoj Uniji, pretpostavlja se oko 1885. godine u Capetownu i Kimberleyju, gdje se spominje ime Nikole Stipića, jednog od naših prvih iseljenika koji se tamo doselio sa skupinom od desetak Hrvata iz Dalmacije koji su radili u rudnicima dijamanata. Otada se sve više Hrvata naseljava u Južnoj Africi. Često su radili na izgradnji željezničkih pruga, primjerice na onoj od Capetowna prema unutrašnjosti, ili u rudnicima zlata u okolici Johannesburga. Tek su se pojedini iseljeni Hrvati uspjeli materijalno izdići iznad prosjeka pa je tako poznato da su tri rudnika zlata bila u vlasništvu naših iseljenika: u Pietersburgu koji je pripadao braći Grusel, zatim u Bulawayu u vlasništvu Tasila Rukavine dok je treći pripadao iseljeniku Diccu Filipu, rodom iz Hercegovine. U povijesti Johannesburga ostalo je zapamćeno ime našeg iseljenika Jeroma Jerića, vlasnika sanatorija i zavoda za istraživanje tropskih bolesti, naročito onih kojima je uzročnik cece-muha. Ime Korčulanina Stipana Lebedina koji se doselio 1900. godine također će ostati zapamćeno u afričkoj povijesti, budući da je, radeći kao rudar, otkrio dotada nepoznat dragi kamen „Emerol“ koji daje jači i ljepši sjaj od dijamanta. Budući da su pojedini predjeli južne Afrike bogati prirodnim nalazištima ovoga kamena, ovakvo otkriće značilo je doprinos bogatstvu te zemlje.⁵⁸

Nemoguće je govoriti o poznatim Hrvatima izvan granica domovine, posebno na afričkom kontinentu, a da se ne spomenu slavni Karlovčani, istraživači, braća Mirko i Stjepan Seljan.

Mirko Seljan rodio se 4. lipnja 1871., a Stjepan 19. kolovoza 1875. godine. Njihova putovanja počela su 1898. godine kada je Mirko stigao u Rusiju, točnije Petrograd, gdje je radio u jednom građevinskom poduzeću. Većeslav Holjevac u svojoj knjizi „Hrvati izvan domovine“, navodi da je Mirko iz Petrograda stigao pješice u Pariz za 95 dana te se po povratku u Karlovac dogovorio s mlađim bratom Stjepanom da krenu u svijet. Njihova su istraživanja započela u Africi gdje su stigli preko Aleksandrije. Ondje su sudjelovali u nekoliko ekspedicija, posebno u ekspediciji grofa Leontijeva. Braća su uvježbavala jedinice Negusa Menelika II koji je Mirka čak imenovao svojim generalom. Jedna od najopasnijih ekspedicija bila im je ona prema jezeru Viktoriji. Nakon boravka u Africi, braća se vraćaju u rodni Karlovac gdje su održali nekoliko

⁵⁸ V. Holjevac, *Hrvati izvan domovine*, str. 244.-246.

predavanja, no u domovini se nisu duže zadržali. Već 1903. godine stižu u Južnu Ameriku, gdje su imali potporu brazilske vlade za svoja istraživanja. Najviše su istraživali brazilske prašume i to mjesta gdje nitko prije njih nije kročio, kao i rijeku Paraguaj.⁵⁹

Godine 1912. braća se razdvajaju. Stjepan pritom kreće u Sjevernu Ameriku da bi se u Chicagu bavio financijskim poslovima ekspedicije, a Mirko kreće na novu ekspediciju u kojoj je htio istražiti mogućnost povezivanja obale Tihog i Atlantskog oceana rijekom Amazonom. Upravo ta ekspedicija bila je kobna za njega i njegovog pratioca i obojica pogibaju pod nepoznatim okolnostima 1913. godine. Sumnjalo se da su ubijeni od strane Indijanaca, no budući da im se jednostavno gubi svaki trag, takve teorije nisu bile dokazive. Ostaci ovih velikih istraživača pronađeni su tek mjesecima kasnije i točan uzrok smrti nikada nije utvrđen.⁶⁰

U svome djelu „Mirko Seljan-snovi istraživača“, Mladen Postružnik navodi sedam pretpostavki, odnosno mogućih načina na koje je Mirko Seljan mogao skončati:

1. Domorodačka pretpostavka: Mirko Seljan ubijen je od strane lokalnih domorodaca ne bi li oni spriječili prodor bijelaca, kojima je cilj gradnja prometnica, naseljavanje i eksploatacija tamošnjeg rudnog i prirodnog blaga u svoje krajeve.

2. Narkodilerska pretpostavka: Mirko Seljan ubijen je jer je ušao na teren kojim vladaju uzgajivači droge te se našao na putu njihovih interesa. Ova je pretpostavka manje vjerojatna jer je u ono vrijeme proizvodnja kokaina bila legalna.

3. Pretpostavka žrtve: Seljana je ubila njegova pratnja zbog pljačke i pohlepe te želje da se sami izbave iz pogibije u koju ih je on kao vođa tjerao pod teškim uvjetima ekspedicije (nabujale rijeke, bolest, glad, nedostatak čiste vode).

4. Prirodna pretpostavka: Mirko Seljan umro je svladan iscrpljenošću, bolešću, od ugriza nekog insekta ili životinje.

5. Mistična pretpostavka: Mirko Seljan ubijen je jer je došao do velikog i vrijednog otkrića koje je u njegovih pratioca izazvalo pohlepu ili praznovjerje.

⁵⁹ V. Holjevac, *Hrvati izvan domovine*, str. 19.

⁶⁰ Aleksandra-Sanja Lazarević, *Braća Seljan na Crnom i Zelenom kontinentu*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1991., str. 117.-118.

6. Fantastična pretpostavka: Sastoji se od nekoliko fantastičnih priča u koje ni sam Postružnik ne vjeruje. Naime, desetak godina nakon Mirkove pogibije pronađeni su u Brazilu neki crteži s njegovim potpisom što je dovelo do pretpostavke da se proglasio mrtvim te nastavio živjeti na drugom području pod drugim imenom. Postoje i priče koje Mirkov nestanak pripisuju otmicama ljudi i raznim praznovjernim pojavama, no one nisu nimalo dokazive.

7. Autodestruktivna pretpostavka : Temelji se na ideji da je Mirko Seljan, suočen s nemogućnošću prijelaza nabujale rijeke i svladavanja teške konfiguracije te razočaran s evidentnim neuspjehom, izvršio samoubojstvo.⁶¹

Stjepan Seljan ostaje nakon bratove smrti u Južnoj Americi baveći se i dalje istraživačkim radom. Umro je u Brazilu 1936. godine. Braća Seljan objavili su brojne putopisne crtice na različitim jezicima te nekoliko većih spisa, a zbirke predmeta materijalne kulture domorodaca u Etiopiji i Južnoj Americi darovali su Etnografskom muzeju u Zagrebu.⁶²

⁶¹ Mladen Postružnik, *Mirko Seljan-snovi istraživača*, Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“, Karlovac, 2006., str. 46.-48.

⁶² V. Holjevac, *Hrvati izvan domovine*, str. 19.

6. ZAKLJUČAK

Iako su se Hrvati u različitim povijesnim razdobljima iz različitih razloga (socijalnih, ekonomskih, političkih) morali ili htjeli iseliti iz vlastite domovine, ta ih činjenica nije spriječila da ostvare impresivne karijere i upišu se zlatnim slovima ne samo u povijest zemalja u koje su selili nego i u svjetsku povijest. Baveći se raznim zanimanjima, najviše pomorstvom i trgovinom, čije su vještine svladali u domovini, doprinjeli su ekonomskom, socijalnom i kulturnom procvatu zemalja u koje bi se doselili. No tu nikako nisu stali. Svojom sposobnošću, upornošću i marljivošću, po kojoj su bili poznati u svijetu, napredovali su do najviših pozicija i stekli ugled na područjima kao što su znanost, književnost, publicistika, vojska i slično, a da pri tome nikada nisu zaboravili svoj nacionalni i kulturni identitet te su s ponosom isticali svoje hrvatske korijene. Upravo zbog čestog zanemarivanja naših najvećih i najčasnijih promotora u svijetu, potrebno je provoditi što više istraživanja vezano uz njihov život i rad i dati im zaslužno mjesto u hrvatskoj povijesti. Ovim se radom nastojao dati pregledan prikaz života i rada nekih od najistaknutijih predstavnika hrvatskih iseljenika u stranim zemljama, poteškoća na koje su nailazili i neprocjenjivih zasluga kojima su zadužili Hrvate u domovini i ostavili neizbrisiv trag u europskoj i svjetskoj povijesti.

7. LITERATURA

1. Antić, Ljubomir, *Hrvati i Amerika*, Hrvatska sveučilišna naknada: Hrvatska matica iseljenika, Zagreb, 2002.
2. Bilandžić, Dušan, *Hrvatska moderna povijest*, Golden marketing, Zagreb, 1999.,
3. Cheney, Margaret, *Tesla-čovjek izvan vremena*, Planetopija, Zagreb 2006.
4. Cvrlje, Vjekoslav, *Znameniti Hrvati pri Svetoj Stolici*, Školska knjiga, Zagreb, 2004.
5. Čizmić, Ivan, *Hrvati u životu Sjedinjenih Američkih Država: Doprinos u ekonomskom, političkom i kulturnom životu*, Globus, Zagreb, 1982.
6. Čizmić, Ivan; Sopta, Marin; Šakić, Vlado, *Iseljena Hrvatska*, Golden Marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2005.
7. *Enciklopedija likovnih umjetnosti*, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb, 1964.,
8. Franičević, Marin, *Povijest hrvatske renesansne književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 1983.
9. Galić, Ljupka, Ivan Vučetić 1858.-1925., Hrvatska matica iseljenika, Zagreb, 2008.
10. Grupa autora, *Ljudi koji su mijenjali svijet*, Mozaik knjiga, Zagreb 2007.
11. Holjevac, Većeslav, *Hrvati izvan domovine*, Matica hrvatska, Zagreb, 1967.
12. Horvat, Josip, *Kultura Hrvata kroz 1000 godina*, Naklada Fran, Zagreb, 2006.
13. *Hrvatski biografski leksikon*, knj. 4, E-Gm, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 1998.
14. *Hrvatska opća enciklopedija*, 9, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2004.
15. *Hrvatski znanstvenici*, Mozaik knjiga, Zagreb, 2011.
16. Kombol, Mihovil, *Povijest hrvatske književnosti*, Matica hrvatska, Zagreb, 1944.
17. Kurelac, Miroslav, Ivan Lučić Lucius: *Otac hrvatske historiografije*, Školska knjiga, Zagreb 1994.

18. Lazarević, Aleksandra-Sanja, *Braća Seljan na Crnom i Zelenom kontinentu*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1991.
19. Novak, Slobodan Prosperov, *Povijest hrvatske književnosti od Bašćanske ploče do danas*, Goldenmarketing, Zagreb, 2003.
20. *Opća i nacionalna enciklopedija u 20 knjiga*, III. knjiga, Pro Leksis d.o.o., Zagreb., 2005.
21. Postružnik, Mladen, *Mirko Seljan-snovi istraživača*, Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“, Karlovac, 2006.
22. Sekso, Ante, *Uz stotu obljetnicu prve prave naftne bušotine*, Antun Lučić - Lukas, *začetnik moderne naftne energetike*, u: HEP Vjesnik 120, siječanj 2001.
23. Tanta, Ivan, *Hrvati koji su stvarali Europu*, Stari grad, Zagreb., 2003..
24. *Zaslужni Hrvati XIX. stoljeća*, Tiskara Rijeka, 1992.
25. Živković, Petar, *Hrvatski velikani u prošlosti*, Boida, Osijek, 2006.

Članak:

1. Balta, Ivan, *Iseljavanje iz Slavonije u Ameriku od 1905. Do 1910. godine*, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Zadru, br. 45. Zabreb-Zadar, 2003.
2. Balta, Ivan, *Slavonski arhivski i novinski zapisi o hrvatskim iseljenicima u SAD-u u razdoblju od druge polovice 19. stoljeća do 1905. godine*, Društvena istraživanja, časopis za opća društvena pitanja, 83. Ggod. 15 (2006) br. 3. , Institut za društvena istraživanja Ivo Pilar, Zagreb 2006.

Internet:

1. Žubrinić, Darko, *History of Croatian Science, 20th-21st centuries*, Zagreb, 1995.
<http://www.croatianhistory.net/etf/et22a2.html> (31.5.2012.)
2. Muljević, Vladimir, *Ferdinand Konščak, istraživač Donje Kalifornije i kartograf*, Kolo, br. 2, ljeta, 2007.
[http://www.matica.hr/Kolo/kolo2007_2.nsf/AllWebDocs/Ferdinand_Konscak_istrazivac_Donje_Kalifornije_i_kartograf,\(25.5.2012.\)](http://www.matica.hr/Kolo/kolo2007_2.nsf/AllWebDocs/Ferdinand_Konscak_istrazivac_Donje_Kalifornije_i_kartograf,(25.5.2012.))